Informativno-političko glasilo

Bunjevačke Novine

www.bunjevci.net

Subotica, oktobar 2017. - Godina XIII - Broj 148 - Cina: 50 dinara

ISSN 1451-2505

Stigla jesen – vrime od svatova

Bunjevački Nacionalni Savet

Национални савет буњевачке националне мањине
Nacionalni savet bunjevačke nacionalne manjine
National Council of the Bunjevac Ethnic Minority

Slušajte radio emisije na bunjevačkom jeziku

„Bunjevačka rič"

Radio Novi Sad (100 MHz) petkom od 14,15 sati
Radio Subotica (104,4 MHz) nediljom od 9,30 sati

„Subotica na bunjevačkom"

Radio Subotica (104,4 MHz) subotom od 9,45 sati

Slušajte „Bunjevački radio"
www.boc.rs

Gledajte TV emisiju na bunjevačkom jeziku

„Spektar"

Radio televizija Vojvodine, drugi program, nediljom od 17,30 sati

Pratite nas na internetu
www.bunjevci.net

Bunjevački nacionalni praznici:

2. februar, *Dan Velikog prela*

23. februar, *Dan osnivanja prvog Nacionalnog savita*

15. avgust, *Dan Dužijance*

25. novembar, *Dan Velike narodne skupštine Srba, Bunjevaca i ostali Slovena*

PODVIKUJE BUNJEVAČKA VILA

PODVIKUJE BUNJEVAČKA VILA
IZ OBLAKA RAŠIRILA KRILA,
OJ BUNJEVČE PROBUDI SE SADA
STAREŠINO SUBOTICE GRADA.

MENE MATI UČILA PIVATI
PIVAJ SINE DA BUNJEVCI ŽIVE,
NEK NAM ŽIVI NAŠA MILA BAČKA,
TAMBURICA, PISMA BUNJEVAČKA.

NE ZOVEMO SAMO BOGATAŠE
VEĆ I DRUGE STANOVNIKE NAŠE,
JA SAM SINAK SUBOTICE GRADA
NE DAM VIŠE DA MOJ NAROD STRADA.

BUNJEVAČKA SVEČANA PISMA

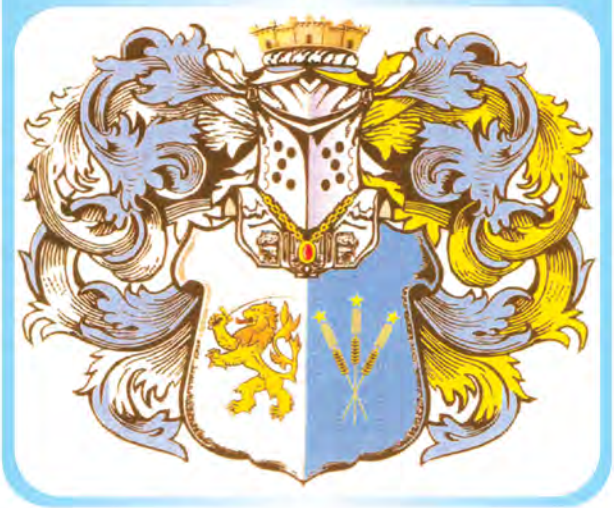

OSNIVANJE I FUNKCIONISANJE NIU „BUNJEVAČKOG INFORMATIVNOG CENTRA" POMOGLI

MINISTARSTVO
KULTURE
REPUBLIKE
SRBIJE

POKRAJINSKI
SEKRETARIJAT
ZA INFORMACIJE
AUTONOMNE
POKRAJINE
VOJVODINA

Informativno-političko glasilo
Bunjevačke Novine

Informativno-političko glasilo bunjevačke nacionalne manjine
Godina XIII Broj 148
Oktobar 2017.
Cina 50 dinara
Izlazi prve nedilje u misecu

Izdavač:
NIU „BUNJEVAČKI INFORMATIVNI CENTAR" - Subotica

Osnivač izdavača:
NACIONALNI SAVET BUNJEVAČKE NACIONALNE MANJINE

Direktor NIU „BIC":
Mirko Bajić

v.d. glavnog i odgovornog urednika „Bunjevački novina":
Nikola Stantić

Redakcija:
Nikola Stantić
Ksenija Stojičić (gradska hronika)
Tamara Babić (kultura)
Ružica Parčetić (Sombor)
Siniša Tikvicki (on-line izdanje)
Boris Bajić (sekretar Redakcije)

Stalni saradnici:
Ana Vojnić Kortmiš, Tihomir Kujundžić Matković, Milan Stepanović, Zvonko Stantić, Eva Kovač Pečkai

Tehnički urednik:
Nikola Stantić

Fotografija:
Nikola Stantić

Naslovna strana:
Festival bunjevačkog narodnog stvaralaštva

Adresa:
Trg cara Jovana Nenada 15/2,
24000 Subotica
Telefon/fax: 024 523-505
e-mail: bic@bunjevci.net

Štampa:
Rotografika Subotica

Tiraž:
1.000

Dizajn:
Studio Trid Beograd

Distribucija:
„Press international" - Novi Sad,
„Centrosinergija" d.o.o. Novi Beograd

List je upisan u Registar javnih glasila Agencije za privredne registre Republike Srbije pod registarskim brojem: NV000430
COBISS SR-ID 133482759

CIP - Katalogizacija u publikaciji Biblioteka Matice srpske, Novi Sad
659.3(=862)

Rič urednika

Poštivana čeljadi,

Poso novinara je taki da često ima priliku divanit sa svitom razni struka, stepena obrazovanja, naravi... I dok se teme u današnje vrime brzo minjaje, ko i sagovornici, srićom, ima oni čije izjave ne blide. Upravo će tako bit nakon divana sa ovogodišnjim dobitnikom priznanja – Počasni građanin Subotice. Dr Andrija Peić Tukuljac, nije slučajno dobio ovako visoko priznanje, a iz teksta koji se nalazi u ovom broju „Bunjevački novina" svako će moć štogod naučit. Njegova filozofija je jasna i jednostavna, a zasniva se na ljubavi, znanju, radu i disciplini. Ništa više nije potribno da čovik bude uspišan u onom što radi. Nuz to, dodaje Peić Tukuljac, mora bit dobre saradnje sa drugima.

I o toj saradnji mora se više povest računa, jel čovik ne mož izać sam na kraj sa svim problemima, pogotovo kad su oni zajednički. U tom smislu je i važan rad Koordinacije nacionalni savita, jel se ujedinjen glas nacionalni manjina dalje čuje u borbi za ostvarivanje prava, pogotovo u momentima kad se radi na izradi novi zakona.

Saradnje mora bit i sa onima koji baš ne priznaju postojanje naše nacionalne zajednice, zato triba i pozdravit obraćanje pridstavnika Nacionalnog savita bunjevačke nacionalne manjine kolegama iz Hrvatskog nacionalnog vijeća. Konačno, saradnje mora bit i u samoj bunjevačkoj zajednici, pa zato i raduju bolji odnosi NSBNM i Bunjevačke matice.

Jel jedino će tako Bunjevci sačuvat svoju istoriju, o čemu smo mogli čut i na Festivalu bunjevačkog narodnog stvaralaštva, al i obezbidit budućnost.

Strana 4-5

Strana 6

Strana 7

Strana 8-9

Strana 12-15

Strana 16

Sadržaj

4-5
Novi član i podpridsidnik
5
Nastavlja se rad na Zakonu
6
Dica zainteresovana za časove
7
Omasovljenje članstva – rođendanska želja
8-9
Ljubav, obrazovanje, rad i disciplina
12-15
Festival bunjevačkog narodnog stvaralaštva
16
Ambasador Sombora i slikar vrimena
19
Bogatstvo u običajima

Ako i vi želite da vam poštaš svakog prvog u misecu donese „Bunjevačke novine" pritplatite se na nji.
Godišnja pritplata je 600 dinara (sa ptt troškovima).
Platit možete na naš tekući račun: 200-2642360101825-19 (Poštanska štedionica)
sa naznakom za pritplatu.
Godišnja pritplata za inostranstvo je 20 evra.
Posli uplate nazovite nas kako bi upisali vašu kućnu adresu: 024 523-505

ODRŽANA DEVETNAJSTA SIDNICA NACIONALNOG SAVITA BUNJEVAČKE NACIONALNE MANJINE

Novi član i podpridsidnik

U petak, 19. septembra, održana je devetnajsta sidnica Nacionalnog savita bunjevačke nacionalne manjine, a bila je to prilika da se članovi NSBNM sastanu, te da prodiskutuju kroz sedam tačaka koliko je obuvatio pripravljen Dnevni red.

– Dio sidnice je bio posvećen podnošenju izvištaja izmed dva sastanka, a bilo je zaista tušta događaja i odrađeni manifestacija. Važan dio je posvećen obrazovanju, tako da su obrađene teme vezane za upis dice u škule, te za podilu škulskog materijala – ističe na početku **dr Suzana Kujundžić Ostojić**, pridsidnica NSBNM.

Izvršen je i izbor novog podpridsidnika NSBNM, pridsidnica dr Kujundžić Ostojić pridložila je **Veljka Vojnića**, a njezin pridlog je podržan od strane članova Savita.

– Nakon izbora na misto pridsidnika Bunjevačke matice Vojnić je bio u protokolarnoj positi Savitu, i izjasnio je da Matica želi radit na unapriđenju strategije kulture i uopšte strategije vezane za Bunjevce, u skladu sa NSBNM, pa smo smatrali da bi taj poso mogo dalje da napriduje. Sa Maticom je bilo rasprava i nerazumivanja u poslidnje vrime, to je dosta uticalo na cilu zajednicu. Nadam se da smo taj problem na ovaj način dilimično rišili, a ostaje nam da dalje zajedno radimo. Izmed ostalog, dogovoreno je i da se sidnice Savita nadalje održavaje u Matici.

Divanilo se i o proslavi jednog od nacionalni praznika, „25. novembra - Dana Velike narodne skupštine". Naime, kako se taj datum svečano obilužava i u Novom Sadu, uz učešće pridstavnika bunjevačke zajednice, donet je zaključak da se nacionalni praznik obiluži dan ranije, 24. novembra, te da se onda važan datum obiluži zajedno u Novom Sadu.

– Ovo će nam pogotovo bit važno naredne godine, jel se tad obilužava vridan jubilej, 100 godina od Velike narodne skupštine. Počeli smo i planiranje kako ćemo to obilužit, a sigurno ćemo napravit saradnju sa SKC „Sveti Sava", u čijoj se organizaciji obilužava 13. novembar, ko dan kad je srpska vojska ušla u Suboticu krajom Prvog svitskog rata.

U okviru šeste tačke iznet je pridlog Odluke o zvaničnom obraćanju Hrvatskom nacionalnom vijeću, radi uspostavljanja odnosa i saradnje u okviru dva nacionalna savita.

– Obraćanje je proisteklo iz izvištaja eksperata iz Savita Evrope di je konstatovano, ne i elaborirano zašto, da su odnosi izmed naša dva savita izuzuzetno loši i da se pogoršavaje. Ko pridsidnica NSBNM baš ji tako ne vidim, al ako tako smatra HNV, ajde onda da sidnemo i da divanimo, da vidimo šta je to što je toliko loše i šta nas toliko opterećiva. Jel, i sa HNV-om triba da imamo korektan odnos, ko i sa ostali 19 savita. Odluka je doneta, na žalost, ne jednoglasno, od 17 prisutni članova, 15 je bilo

OTVOREN POZIV

U narednim redovima prinosimo Otvoren poziv Hrvatskom nacionalnom vijeću (HNV) u Republiki Srbiji na uspostavljanje dijaloga i međusobnu komunikaciju, kojeg potipisiva dr Suzana Kujundžić Ostojić, pridsidnica NSBNM.

„Poštovani,

Na osnovu izveštaja Ekspertske komisije Saveta Evrope u kojem se konstatuje loš odnos između Hrvatskog nacionalnog vijeća i Bunjevačkog nacionalnog savita, odlučili smo preduzeti prvi korak u uspostavljanju komunikacije između ova dva nacionalna saveta, te pozivamo Hrvatsko nacionalno vijeće na uspostavljanje direktnog dijaloga, međusobnu komunikaciju i saradnju po svim pitanjima od interesa za ostvarivanje prava nacionalnih manjina u Republici Srbiji.

Nacionalni savet bunjevačke nacionalne manjine (BNS) čvrsto stoji na stanovištu da je izjašnjenje o nacionalnoj pripadnosti po sopstvenom osećanju lično pravo svakog pojedinca, i da je pravo pripadnika svake nacionalne zajednice u Republici Srbiji da se organizuje i ostvaruje prava u skladu sa Ustavom, Statutom APV, i Zakonima koji regulišu pitanja i status nacionalnih manjina u Republici Srbiji.

Dijalog i međusobna direktna komunikacija HNV i BNS na ovim principima, značajno bi doprineli ostvarivanju prava i hrvatske i bunjevačke nacionalne zajednice u Republici Srbiji.

NOVI ČLAN

Sidnica je počela verifikacijom mandata novom članu NSBNM Vojislavu Orčiću, koji, odlukom Republičke izborne komisije, postaje dio Savita umisto Srđana Evetovića. Naime, Evetović je u NSBNM biran sa izborne liste „Bunjevačka stranka – Srđan Evetović", a kako više od godinu dana nije dolazi na sastanke, Republička izborna komisija je, u skladu sa Zakonom o nacionalnim savitima nacionalni manjina, donela odluku da Evetovića zamini prvi slideći sa iste liste, u ovom slučaju Vojislav Orčić.

ODRŽAN NIZ SASTANAKA BITNI ZA BUNJEVAČKU ZAJEDNICU

Nastavlja se rad na Zakonu

U okviru svoji redovni aktivnosti pridstavnici Nacionalnog savita bunjevačke nacionalne manjine bili su učesnici brojni sastanaka koji se itekako tiču dobrobiti nacionalni manjina u Srbiji, pa i bunjevačke manjine.

I dalje se održavaje sastanci Koordinacije nacionalni savita, a od kako je pridsidavanje priuzo Nacionalni savit mađarske nacionalne manjine, sastanci se održavaje učestalije, dvared misečno, u Beogradu.

– Početkom septembra je gošća na sastanku Koordinacije bila pridstavnica Ministarstva prosvite, jel je to bilo upravo i aktuelno vrime za divan o obrazovanju. Poslidnja koordinacija bila je posvećena temi kulture, odnosno Strategiji kulture za Republiku Srbiju. Konstatovano je da je to strategije u kojoj nema nacionalni manjina. Virovatno je zamišljeno da se nacionalne manjine priključe radu priko zavoda za kulturu. Nevolja je što samo pet savita ima zavode za kulturu, a šta je sa ostali šesnajst? Zato smo i reagovali, poslali dopis, sa zahtivom da se na javnoj raspravi Strategija kulture mora dopunit. Nadam se da će bit sluha za to, ako ne bude, onda ćemo mi, ko nacionalni saviti, tražit da se napravi posebna Strategija kulture za nacionalne manjine – divani **dr Suzana Kujundžić Ostojić**, pridsidnica NSBNM.

Pridsidnica NSBNM je i članica Radne grupe koja je uključena u izradu novog Zakona o nacionalnim savitima. I na ovom polju se dosta radila, al posla i dalje ima.

– Po viđenju države, izrada ovog Zakona je pri kraju, a po viđenju grupe koju je delegirala za, uz 2 uzdržana. Dopis smo poslali HNV-u, Kancelariji za ljudska i manjinska prava, Ministarstvu uprave i lokalne samouprave, Misiji OEBS-a u Srbiji, Savitu Evrope, te Konzulatu Hrvatske u Subotici. Očekivam da će se uspostavit jedna osnovna komunikacija, a dal će doć do razgovora u smislu rišavanja određeni otvoreni pitanja, odnosno dal sva ta pitanja mogu bit rišena, u ovom momentu nemam odgovor. To zavisi i od druge strane, al je jasna želja da uspostavimo jednu korektniju saradnju.

Dr Kujundžić Ostojić je istakla da je u toku finalizacija Zbornika radova sa Simpozijuma „Kultura i identitet Bunjevaca" koji je održan ove godine u Novom Sadu, u organizaciji Muzeja Vojvodine, a pod pokroviteljstvom Pokrajinskog sekretarijata za kulturu, javno informisanje i odnose sa virskim zajednicama.

– Očekivamo da on uskoro bude gotovo, da se održi više promocija, te da konačno dočekamo reagovanje Skupštine AP Vojvodina po pitanju Dekreta iz 1945. godine. Bilo bi fenomenalno kad bi se to sve desilo prija 25. novembra – ističe pridsidnica Nacionalnog savita bunjevačke nacionalne manjine.

N. S.

Sa sastanka Radne grupe za izmine i dopune Zakona o nacionalnim savitima

Koordinacija ima još poprilično da se radi. O tušta stvari se nije ni raspravljalo, niti su doneta rišenja sa kojima se slažemo. I nacionalni saviti imaje dva stava, jedan je vrlo oštar i kritizurajuć, a nosioci takog stava su pridstavnici Bošnjaka, Hrvata i Slovaka. Oni nove zakone procinjivaje ko loše i retgrogradne. Ostali dio smatra da zakoni nisu savršeni, al da nisu do te mire loši. Ne možemo svakako falit štogod što još nije gotovo, al viruje se da je u pitanju Zakon u kojem će bit sluha za potribe nacionalni savita. O tom divani i stav Koordinacije da moramo radit u smeru da tako i mora bit, a optimista sam da ćemo izdejstvovat važne stvari.

Pitanje koje i dalje nije rišeno jeste konačno definisanje – šta su nacionalni saviti?

– Država kaže da to nisu državne institucije, al su to institucije koje se osnivaje putem izbora, a država na nji prinosi odgovornost iz četri oblasti. One manjine koje imaju druge matične države su upućene i na drugačije finansiranje, dok je nama, kojima je Srbija matična država, državni budžet jedini izvor finansiranja. I zato nam je važno da budemo državna institucija, jel će tako tušta stvari bit jasnije.

Biće uređena i pitanja ko mož bit član nacionalnog savita, odnos politike i nacionalni savita...

– U nacrtu se napominje depolitizacija nacionalni savita, ideja je bila da osobe koje su na čelu institucija oko nacionalnog savita ne mogu biti i članovi savita. Na to smo reagovali, time bi posebno bile pogođene brojčano male nacionalne zajednice. Naime, logično je da ćete na te pozicije metnit one koji su najsposobniji, a onda ćete ji na taj način isto tako dislocirat... Jasno je da država želi da uredi sistem, da kontroliše protok novca. Revizori sve prate, obuke su konstantne, a po našem mišljenju to je dobro. Virovatno su ovi potezi poslidice problema koji su bili uočeni kod pojedini nacionalni savita. Nama, koji smo radili korektno, to neće bit problem, al i mi moramo poštivat sve – dodaje dr Kujundžić Ostojić.

N. S.

POČELA NOVA ŠKULSKA GODINA U KOJOJ SE UČI BUNJEVAČKI

Dica zainteresovana za časove

Početak septembra dono je i početak jedanajste škulske godine kako se u našim škulama izučava i predmet bunjevački govor sa elementima nacionalne kulture. Ko i obično, konačna brojka upisani đaka na bunjevački biće poznata tokom oktobra, jel su se učenici prvi i peti razreda još i u septembru mogli opridilit za izborne predmete.

– Ono što trenutno znamo je da će bit više grupa nego što smo imali prošle godine, a sve škule u kojima je pridavan bunjevački, taj predmet imaje i dalje. U odnosu na prošlogodišnju cifru od oko 450 đaka, ove godine će ji bit manje, oko 400. Velik je bio odliv đaka koji izlaze iz osnovne škule, a generalno se malo dice upisalo uopšte u prvi razred. Na primer, iz Tavankuta nam je, nakon završenog osmog razreda očlo 40 đaka, a u istom mistu je prvi razred upisalo svega 15 dice, brez obzira na nacionalnu pripadnost. Gledajuć te brojke, dolaze nam godine di će bit manje dice, al to očigledno pripoznaje i nadležno ministarstvo, jel je prošle godine minimalni broj dice za grupu bio 15, a ove je već 10. Taj trend je, inače, prisutan kod svi nacionalni manjina, al je to i problem depopulacije koji zabrinjava cilu Srbiju – ističe **dr Suzana Kujundžić Ostojić**, pridsidnica NSBNM.

U posebnoj dilemi su učenici koji završe četvrti razred, jel oni, ako žele da izaberu bunjevački ko dodatni predmet sebi dodaju još dva časa nediljno, uz i ovako dosta gust raspored.

– Zasad nemamo pad dice iz petog razreda, i to je velik uspih za nas i naše pridavače.

Kako je to i običaj, nova škulska godina je počela i nuz pribor kojeg je NSBNM obezbidio za svu dicu koja uče bunjevački, a slide i druge novine.

– Svake godine se potrudimo da dici olakšamo nastavu, brez obzira na naše finansijsko stanje. Potribno je dosta škulskog pribora, a pomognemo koliko možemo da časovi budu zanimljiviji. Privodi se kraju i rad na Čitanki za 3. i 4. razred. Rukopis je gotov, pridat je Zavodu za unapređenje nastave. Po novom Zakonu o štampanju udžbenika bio je potriban još jedan procinjivač kvaliteta udžbenika, koji bi bio član tročlane komisije. Dva su iz Zavoda, a treći mora bit iz naše zajednice, da bude pridavač jezika, da radi u škuli, da nije član NSBNM, da nije član Odbora za obrazovanje, nit da je u srodstvu sa autorima i stručnim saradnicima. Sve te kvalitete smo pronašli u Damiru Išpanoviću, on je prošo obuku, a u naredni misec dana cila ta procedura triba da se završi. Možemo očekivat da će udžbenik u novembru uć u štampu – nastavlja dr Kujundžić Ostojić.

Med škulama u kojima se uči bunjevački jeste i OŠ „Sveti Sava”, a **Mirjana Lončarević**, koja pridaje bunjevački, pozdravlja praksu darivanja učenika priborom.

– Ovake stvari u svakom slučaju olakšavaje rad na časovima, a i prireñivaje tušta osmiha i radosti kod dice, što je nemirljiva vridnost. Postojeći udžbenici su nam već olakšali rad, a sad željno očekivamo nove udžbenike koji su najavljeni da će uskoro izać iz štampe. Dica koja se opridile za bunjevački su iskreno orijentisana za ovako štogod, pa im nisu ni potribne ocine, nit kake druge stimulacije. Zainteresovani su za časove, radosno dolaze, uče, druže se i vrime brzo proleti – ističe Mirjana Lončarević. **N. S.**

NIGOVANJE MULTIKULTURALNOSTI

Evropski dan jezika

U Osnovnoj škuli „Sveti Sava” u Subotici je u utorak, 26. septembra, obilužen „Evropski dan jezika”. Obilužavanje je održano sa dicom niži i viši razreda, a pripravljen je multikulturalni čas di su se dica mogla upoznat sa italijanskim, španskim, mađarskim, srpskim jezikom i bunjevačkim govorom.

Ideju su pokrenile profesorica srpskog jezika **Milanka Stankić** i učiteljica **Mirjana Lončarević** koje su želile da dica, slušajuć druge jezike, postaju ositljivija na različitosti i ujedno nauče nigovat i druge kulture i, naravno, jezike.

– Cilj je da dica nauče nigovat različitost i da se vrati tradicija nigovanja posela, da se ljudi druže i razminjivaje iskustava, znanja i vištine koje određivaju smernice u životu – kazala je Milanka Stankić.

Da bi zainteresovali dicu kroz praktičnu nastavu i obilužavanje evropskog dana jezika, dica su naučila recept za duncovanje krastavaca na više jezika, a sam proces duncovanja krastavaca pridstavila su dica trećeg razreda koja pohađaje predmet bunjevački govor sa elementima nacionalne kulture.

– Na ovom multikulturalnom času smo želili da se dica upoznaje sa raznim jezicima i da tema bude štogod iz tradicije, pa je tako nastala ideja da se duncuju krastavci, što je bio praktičan dio ovog multikulturalnog časa koju su dica sa zadovoljstvom privatila – kazala je učiteljica Mirjana Lončarević. **T. B.**

BUNJEVAČKA MATICA OBILUŽILA 22 GODINE OD REOSNIVANJA

Omasovljenje članstva – rođendanska želja

Bunjevačka matica osnovana je 1. januara 1927. godine od strane, u ono vrime istaknuti Bunjevaca, **Marije Đorđević Malagurski, Marka Jurića, Antuna Vidakovića** i **Antuna Perčića**, da bi 10. septembra 1995. godine bila reosnovana. Od onda, prošlo je 22 godine, tokom koji je upravo i Matica bila jedan od centara okupljanja Bunjevaca. Tim povodom, 12. septembra, upriličeno je poetsko-muzičko veče, kojim je i obilužena godišnjica. Povod više za okupljanje, bila su i priznanja, koja su prilikom proslave Dana grada uručena **dr Andriji Peić Tukuljcu** – Počasni građanin i **Ivanu Šarčeviću** – Pro Urbe, inače članovima Bunjevačke matice.

Kraća pauza u radu Matice tokom prithodnog perioda uslidila je posli Godišnje skupštine, kad je došlo i do smine rukovodstva. Međutim, kako ističe novoizabrani pridsidnik ovog Udruženja **Veljko Vojnić**, svi oni koji su navikli na programe Matice, uskoro će ji moć pratit, a one će se, ko i dosad, realizovat u tradicionalnom duhu, te se osvrnio na ono što ji čeka u narednom periodu.

– Dan ranije, na sidnici Glavnog odbora, usvojili smo i programe rada naši odbora koji osnivaju svoje sekcije. Napomenio bi i ono što je najvažnije za očuvanje našeg kulturnog i jezičkog identiteta, a to su Odbori za kulturu, folklor i muziku, likovno stvaralaštvo, posebno slamarsku umitnost, te Odbor za istoriju. U tom smislu, mi pišemo značajna dila i vršimo istraživanje o Bunjevcima, jel su dosad o nama svi drugi pisali, a ne mi, te smo u

Veljko Vojnić pozdravlja prisutne goste

tom pravcu već krenili i imamo rezultate – objašnjava Vojnić.

Kroz rad stručni odbora, rukovodstvo Matice će se trudit da realizuje usvojen program rada, koji sadrži i dio koji se odnosi na omasovljenje i promociju Bunjevačke matice. Nuz to, pripravlja se i izdanje o poznatim Bunjevkama, koje su kroz svoj rad obilužile važne istorijske datume za Bunjevce, al i istoriju naše zemlje.

Program Večeri utorkom, kojim je proslavljen 22. rođendan, nuz pisnike Odbora za književnost Bunjevačke matice, upotpunili su tamburaši **Josipa Mataka** i etno grupa „Koreni". Par riči o dosadašnjem radu Matice kazo je počasni pridsidnik **Ivan Sedlak**. Ono što je tom prilikom istako odnosilo se na analizu položaja bunjevačke zajednice u periodu posli Drugog svitskog rata, Dekret iz 1945. godine koji je desetkovo Bunjevce, te njevo ponovno aktiviranje i okupljanje u poslidnjoj deceniji XX vika, kad su se ozbiljnije počeli bavit svojim položajom, što je, izmed ostalog, rezultiralo i reosnivanjem Matice. Ko važan događaj u cilom tom procesu ističe osnivanje Bunjevačkog nacionalnog savita, te sve napore koje je bilo potribno uložit kako bi danas Bunjevci mogli ostvarivat svoja zakonom zagarantovana prava, čemu je, svojim aktivnostima, Bunjevačka matica također dala svoj doprinos. **N. S.**

MLADIM NOVINARIMA DODILJENE PRVE STIPENDIJE

Nagrada najvridnijima

U subotu, 16. septembra, održano je uobičajeno okupljanje mladi novinara koji rade u „Bockovoj" redakciji, a ovo okupljanje je bilo i značajnije neg ostala. Naime, najvridniji članovi Redakcije su dobili stipendije, one će bit dodiljivane svakog miseca tokom škulske godine.

Odluku o novinarima koji su za svoj dosadašnji rad nagrađeni stipendijama objavio je još ranije **Mirko Bajić**, urednik „Bocka", a ovom prilikom je **Boris Bajić**, direktor „Bunjevačkog medija centra" koji izdaje ove novine, pozdravio prisutne, te i dodilio stipendije.

Iznos stipendija je trenutno u skladu sa mogućnostima, al svaka pomoć znači mladim novinarima. Sem tog, ona daje i podstrek da se dalje radi.

Boris Bajić i Martina Stupar

„Bunjevački media centar" izdavač je lista za mlade na bunjevačkom jeziku „Bocko". Nuz stručne novinare i mentore, u radu redakcije učestvuju zainteresovani mladi saradnici, ko mladi novinari.

Za škulsku 2017/18. godinu dodiljeno je 12 stipendija mladim saradnicima, a dobili su ji: **Andrea Sabo, Bojan Rukavina, Denis Vukmanov Šimokov, Iva Romić, Ivona Balažević, Maja Rudinski, Martina Stupar, Sanja Martinović, Dajana Horvacki, Sara Hegediš, Izabela Tot** i **Sonja Evinger**. **N. S.**

ANDRIJA PEIĆ TUKULJAC – BOGATA KARIJERA ZAOKRUŽENA VRIDNOM NAGRADOM

Ljubav, obrazovanje, rad i disciplina

• Ne mož se doć do rezultata radom brez znanja, niti znanjom brez rada, to je bio recept za sve poslove kojima sam se bavio, divani dr Andrija Peić Tukuljac, dobitnik priznanja Počasni građanin Subotice

Kroz četri riči iz naslova se najkraće mož opisat život kaki i danas vodi **dr Andrija Peić Tukuljac**, počasni građanin Subotice. Vridna nagrada koju je dobio u okviru ovogodišnje proslave Dana Subotice samo je zaokružila jednu bogatu karijeru.

Andrija Peić Tukuljac i Bogdan Laban, gradonačelnik Subotice

Rad dono rezultate

Nakon primanja najvridnije nagrade, naš sagovornik je bio vidno uzbuđen, a sad, misec dana kasnije, u divanu za „Bunjevačke novine", imo je kada da malo i analizira šta je sve dovelo do ovako značaj-nog priznanja.

– Sad sam daleko opušteniji nego u momentu kad sam primo nagradu. Malo sam analiziro koji su to rezultati koji su doveli do tog da se to veliko priznanje dodili baš meni. Vidio sam da sam u svom životu, radeć disciplinovano, ostvario i određene rezultate – počinje divan **Andrija Peić Tukuljac**.

Rezultata je itekako bilo, a prvi su ostvareni nakon fakulteta, kroz rad na „Agrokombinatu".

– Počo sam radit na „Agrokombinatu" 1963. godine, nismo tad imali ni svu potribnu tehniku, nije bilo sridstava za zaštitu, i bilo je to vrime kad znanje, koje sam steko na fakultetu, nisam mogu prinet u proizvodnju. Za koju godinu smo dobili tehniku, herbicide i mogli smo primenit sve ono savrimeno o čemu smo učili. Naslidio sam i dosta prakse kolega, koji nisu bili kvalifikovani, al su imali znanje sa terena koje je meni dobro došlo. Taki spoj je dono rezultate i već 1968-69. smo ostvarili rekordne prinose u proizvodnji, koji su se mogli mirit sa ondašnjim evropskim standardima. Ti rezultata ne bi bilo brez saradnika, a ne triba zaboravit ni traktoriste i kombajnere koji su disciplinovano radili svoj poso.

Posli taki rezultata stigla su i prva priznanja, al i drugo radno misto.

– Želio sam da ostanem u poljoprivredi, al sam moro doć na misto podpridsidnika Izvršnog veća Subotice, zaduženog za privredu, a posli sam, u dva mandata, bio i pridsidnik Izvršnog veća. Onda nije bio Regionalne privredne komore, pa je Veće bilo zaduženo i da koordinira poslove sa radnim organizacijama. Imali smo sriću da je to bio zlatan period, Subotica je imala oko 70.000 industrijski radnika, praktično nije bilo nezaposleni. Bili smo med vodećim varošima po primanjima, to je stimulisalo ljude da rade, bili su zadovoljni. Investiralo se, „Sever" je proširio broj zaposleni na priko 6.000, izgrađen je novi „Pionir", „Azotara", pogon azotne kiseline u „Zorki", uvedene su nove tehnologije i savrimene opreme u „29. novembru", „Fidelinki", „Mlekari"... Privreda je zarađivala, pa je bilo i dotacija kulturi, sportu, obrazovanju, imali smo sjajne rezultate na nivou cile varoši.

Karijera je posli vodila kroz „Azotaru", na mistu pridsidnika Poslovnog odbora, u vrime kad je tribalo obezbidit sridstva za završetak ove fabrike, a potom je Peić Tukuljac bio pomoćnik generalnog direktora „Agrosa", zadužen za razvoj.

– Uglavnom smo radili na opremanju i investiranju u savrimenu tehnologiju, a poljoprivreda i prirađivačka industrija su imali vrlo dobre rezultate. Bio sam i rukovodilac Razvojne službe, formirali smo tad i Institut, zajedno sa dr Josom Stantićom i dr Tomom Krmpotićom, iz čega se posli razvila Poljoprivredna stručna služba koja je onda, ko i danas, imala velik značaj u prinosu znanja na poljoprivredne proizvođače.

Znanje rado dilio

Andrija Peić Tukuljac bio je pripoznatljiv i po saradnji sa brojnim medijima. Trideset godina je sarađivo sa Radio Suboticom, dvadeset sa „Subotičkim novinama", sarađivo je sa RTV „Yu Eco", „Bunjevačkim novinama", sa „Subotičkim pijacama". Znanje koje je imo niko mu nije mogo ukrast, a rado ga je dilio sa drugima.

– Svoje znanje sam rado prinosio kroz saradnju sa medijima. Redovno sam, u zavisnosti od godišnjeg doba i vrimena davo priporuke kako radit, kako primenit određenu tehnologiju... Priporuke su bile bazirane i na pridlozima i pozivima sami

proizvođača. Nikad mi nije bilo teško otić na njivu, vidit o čemu se radi, a o tom bi oma i izvistio druge proizvođače priko medija da bi se sve blagovrimeno odradilo. Kad sam bio u proizvodnji, redovno sam bio na njivi, sa radnicima, a i posli sam izlazio na teren i uvik bio spreman da pomognem. Nuz primenu stečenog znanja, važno je bilo i iskustvo koje sam steko kroz rad. Poseban osvrt bio je uvik na primenu herbicida, jel je to ozbiljna stvar, mora se vodit računa šta se primenjiva, kako, i u kojim količinama, jel mora bit tako kako je propisano.

Naš sagovornik se tokom cile karijere bavio i naučnim radom, što kroz magistarski rad „Uticaj fosfora i kalijuma na prinos na kukuruzu", kroz doktorsku disertaciju „Uticaj položaja parcele kod kukuruza i prinosa kukuruza", što kroz saradnju sa profesorima sa fakulteta, koja je donela knjige „Đubrenje ratarsko-povrtarski kultura", „Đubrenje vinogradarsko-voćarski kultura", bio je u timu profesora koji su radili udžbenik za agro-ekonimiste...

– Sarađivo sam i u „Agrosvetu", časopisu u regionu, objavio sam tamo pedesetak stručni radova koji su, na određen način, afirmisali i Suboticu.

Iako se ostvario radeć na više poslova, u svima se, ko i u životu uopšte, vodio vrlo jednostavnim pravilima, koje rado priporučiva svima.

– Moraš prvo da stekneš znanje, i to u onoj oblasti u kojoj to radiš iz ljubavi. Imo sam veliku ljubav prema poljoprivredi, i srićan sam što sam se opridilio da se u tom smeru i školujem. Ljubav je počela već od treće-četvrte godine, kad sam ko dite počo čuvat guske, svinje, vodit konje, pa sve do danas, jel se i sad rado staram o voću, grožđu, bašči... Sa druge strane su tu bili rad i disciplina. Znanje sam steko, privatio sam praksu i radio sam, redovno i disciplinovano, sarađivo dobro sa ljudima i do je dalo rezultate. Jel, ne mož se doć do rezultata radom, brez znanja, niti znanjom brez rada. To je bio recept za sve poslove kojima sam se bavio.

I kad je očo u penziji, Peić Tukuljac je još sedamnajst godina radio u „Agromarketu", na zaštiti i prihrani poljoprivredni kultura, a i danas, rado posavituje svakog ko se bavi poljoprivrednom proizvodnjom i ko zatraži pomoć.

Doprinos bunjevačkoj zajednici

Andrija Peić Tukuljac je, takođe, dao velik doprinos bunjevačkoj zajednici, čiji je, kako to i sam kaže, ponosni pripadnik.

– Odrasto sam u bunjevačkoj sridini na Bikovu. Nismo drugačije divanili nego bunjevački, od 4.000 stanovnika Bikova, bile su tri mađarske i tri pravoslavne porodice, sve drugo su bili Bunjevci. Tu sam izgradio ljubav prema Bunjevcima i jeziku. No, kad sam krenio u škule, moro sam malo zaboravit naš jezik i zaboravio sam ga, sve dok nije ponovo počelo buđenje bunjevačke svisti, kroz reosnivanje Bunjevačke matice. Bilo je u početku teško nama, koji smo se opridilili da reafirmišemo bunjevački status. Okupljali smo se prvo u Matici, zajedno sa Markom Peićom, a potom sam bio i med elektorima kad je biran prvi Nacionalni savit. Velik doprinos su onda dali Nikola Babić i Đuro Bošnjak, koji su sa svima nama, članovima Nacionalnog savita, pokušavali da se izbore za status Bunjevaca kod nadležni institucija.

Peić Tukuljac se privatio i uloge da bude pridsidnik Privremenog organa upravljanja NSBNM, u momentu kad se zajednica možda nalazila i na prikritnici.

– Najveći doprinos, zajedno sa saradnicima iz Savita, al i sa pridstavnicima bunjevači udruženja i politički stranaka, bio je kroz obezbiđivanje biračkog spiska. Tim činom je stvorena mogućnost da se Savit bira demokratski, na izborima. To je ono što je posli dalo rezultate, pa danas imamo Nacionalni savit u kojem su entuzijasti, kvalifikovani ljudi, koji nose važne poslove. Virujem u nji, virujem da će oni obezbidit za Bunjevce i našu zajednicu sve ono što druge zajednice već imaju.

Tokom karijere, u kojoj je pronalazio zadovoljstvo, saznajemo da je izvora tog zadovoljstva bilo i na drugim mistima.

– Imo sam sriću da tušta putujem, zbog posla, bio sam u Čeholosvačkoj, Nemačkoj, Holandiji, Danskoj, Belgiji, Rusiji, čak i dva miseca u Indoneziji, di smo radili na setvi kuruza i soje. Bilo je i dosta seminara svake godine, bile su to prilike da se čovik stručno usavrši, al i da se malo odmori i razonodi. Zadovoljstvo sam nalazio i u radu u poljoprivredi. I moja i ženina familija su imali zemlju, pa sam provodio i vrime na traktoru, kopajuć, nije mi bilo teško ništa uradit. Uvik sam bio običan čovik, spreman da se privati posla koji je bio potriban u datom momentu.

Dida sidne sa strane

Ne mož se završit divan o jednom životu, brez oslonca, brez kojeg ne bi bilo ni bogate karijere – porodice.

– Supruga Kristina i ja smo u braku već 56 godina. Imamo šestoro unučadi, četvero je već završilo fakultete, dvoje još studiraje. Jedna unuka je na doktorskim studijama u Švajcarskoj, druga radi u Nemačkoj. Ono što meni pričinjava zadovoljstvo je što svako od moji naslidnika ima svoje porodice, definisane živote. Nema potribe da im se mišam u živote, već samo da ji pozovem, da provedemo vrime zajedno. Iako se ne okupljamo svi zdravo često, svako ima svoj program, momenti kad smo na okupu čine čoviku veliko zadovoljstvo. Najveće okupljanje je za Materice, onda supruga pripravi bogatu trpezu, poklone... Ima nas onda dvadesetak i to je praktično najlipši dan u godini. Dida onda malo sidne sa strane, posmatra kako oni uživaje. Ubacim se, naravno, i ja u divan, pritresemo malo cio život, dokle je ko stigo, kaki su planovi, a uvik im savitujem da steknu orbazovanje i znanje. Jedino znanje i spremnost da se radi i stvara mogu danas omogućit čoviku da pronađe svoje misto i da obezbidi sebi budućnost.

Za kraj divana ostavljamo pomalo filozofsko pitanje, dal ima prostora da se za čime žali u jednom ispunjenom životu. Dobijamo odgovor, sličan i pitanju.

– Nisam razmišljo o tom dal ima štogod što nisam uradio. Uvik sam razmišljo o tom šta radim, šta sam dobro uradio, šta možem popravit i kako ću dalje radit. Sad više o velikom poslu nema razmišljanja. Godine su učinile svoje, bitno je da se sačuva zdravlje, malo radom u bašči, malo rekreacijom. To je virovatno ono što će praktično i zatvorit krug čovikovog života i onog što je u njemu učinio – zaključiva dr Andrija Peić Tukuljac, počasni građanin Subotice.

N. S.

PRIZNANJE ZA SVE BUNJEVCE

– Moram da priznam, pošteno i iskreno, da velik doprinos ovom priznanju iđe na račun NSBNM, bunjevački udruženja i institucija, koji su stali iza pridloga upućenog Komisiji za izbor za imenovanje počasnog građanina. Da tog nije bilo, virovatno ne bi bilo ni ovog velikog priznanja za mene, brez obzira na rad i ranije nagrade. Zato je ovo priznanje meni na srcu, al i svakom od nji koji me je pridložio, virujem i svakom Bunjevcu – divani dr Peić Tukuljac.

SUBOTICA NA BUNJEVAČKOM – HRONIKA ZA SEPTEMBAR

Konferencija o bezbidnosti dice

Ministar unutrašnji poslova **Nebojša Stefanović** svečano je otvorio u Hotelu Patrija, 15. septembra, konferenciju o bezbidnosti dice naziva „Bezbednost i odgovornost 2017". Brojna iskustva stručnjaka iz ove oblasti razmijenena su na ovoj konferenciji, na kojoj se moglo čut o bezbidnosti dice na internetu, o tom šta činit kad dite nestane, al i o inicijativi Fondacije „Tijana Jurić" za uvođenje doživotne kazne zatvora za ubice dice.

Osnivač Fondacije „Tijana Jurić", **Igor Jurić** kaže da će uskoro bit organizovano prikupljanje potpisa za izminu Krivičnog zakonika i uvođenje kazne doživotnog zatvora za ubice dice:

– Danas, između ostalog, govorimo o predlogu izmene krivičnog zakonika koji se odnosi na doživotnu kaznu zatvora, za koju, po nama, postoji dovoljno argumenata da se pooštri kaznena politika, da ljudi koji ubijaju našu decu ne budu više deo društva. To je jedan vid prevencije, ali videćemo sve argumente, i za i protiv ove naše inicijative. Prikupljanje peticije počinje 23. oktobra, a plan je da se u 30 gradova sakupi oko 500 hiljada potpisa – kazo je Jurić.

Nebojša Stefanović, ministar unutrašnji poslova, pozvo je roditelje da, kad posumnjaje da im je dite nestalo, oma pozovu policiju, kako bi se moglo blagovrimeno reagovat:

– Policija će svakako učiniti sve što može da bi zaštitila decu u svakodnevnom životu, koji podrazumeva njihov boravak u školi, na ulici, ali i u virtuelnom svetu kao jednoj novoj dimenziji opasnosti koja preti svakom detetu. Međutim, samo represivne mere nisu dovoljne. Preventivni rad je okosnica u sprečavanju ovakvih pojava. Naš glavni cilj je da svako dete bude bezbrižno na ulici, u školi i da roditelji ne strahuju za bezbednost svoje dece – kazo je ministar Stefanović.

Državna sekretarka Ministarstva trgovine, turizma i telekomunikacija **Tatjana Matić** je kazala da se pokazalo da najbolju praksu, kad je u pitanju bezbidnost dice na internetu, ima Velika Britanija.

Nastavak adaptacije, rekonstrukcije i dogradnje Narodnog pozorišta

Direktor Uprave za kapitalna ulaganja AP Vojvodine **Nedeljko Kovačević** i gradonačelnik Grada Subotica **Bogdan Laban** potpisali su u Novom Sadu ugovor o prinosu sridstava Uprave Gradu radi nastavka finansiranja adaptacije, rekonstrukcije i dogradnje zgrade Narodnog pozorišta u Subotici. Za finansiranje VII faze projekta u pokrajinskom budžetu je obezbiđeno 223 miliona dinara.

– Zajedničkim radom i okupljanjem svih nivoa vlasti, sredstva za nastavak finansiranja rekonstrukcije i dogradnje Narodnog pozorišta u Subotici, obezbeđena su sa više izvora, što je potvrđeno i nedavnim potpisivanjem ugovora o prenosu 111 miliona dinara iz republičkog u pokrajinski budžet. Preostalih 112 miliona dinara već je bilo obezbeđeno u pokrajinskom budžetu – kazo je nakon potpisivanja ugovora direktor Kovačević.

Gradonačelnik Subotice je napomenio da je procinjena vridnost radova oko 250 miliona dinara, te da je ostatak sridstava obezbiđen u gradskom budžetu.

– Time su obezbeđeni svi neophodni preduslovi za pokretanje javne nabavke za izbor izvođača radova koji će tokom VII faze radova da izvode neophodne zanatske, instalaterske i enterijerske radove, kao i ostale završne radove na pojedinim blokovima – naglasio je Laban.

Konferencija o inteligentnim sistemima

Međunarodna konferencija o inteligentnim sistemima „SISY", 15. po redu, održana je u Velikoj vićnici Gradske kuće 14. septembra. Tokom tri dana, na konferenciji je pridstavljeno više od 60 naučni radova stručnjaka iz Mađarske, Slovačke, Italije, Rumunije, Irana, Nemačke, Turske, Japana i balkanski zemalja. Organizatori konferencije posvećene inteligentnim sistemima bili su Visoka tehnička škula strukovni studija i Univerzitet Obuda iz Budimpešte.

Direktor Visoke tehničke škule **Igor Firstner** kaže da se benefit održavanja ovake konferencije ogleda u više pogleda:

– Glavni benefit održavanja ovakve konferencije je mogućnost da naši zaposleni, naši istraživači i nastavnici imaju uvid u rad stranih ili drugih istraživača iz Srbije, da se okupe na jednom mestu, razmene ideje, upoznaju i druže. Dugoročno gledano, benefit je taj da ćemo dobiti bolje stručnjake u Subotici.

Modernizovanje nastave, tema je naučnog rada **dr Sanje Maravić Čisar**, pomoćnice direktora za nastavu Visoke tehničke škule strukovni studija:

– Neophodno je studente motivisati da nešto konkretno naprave tokom studiranja. Zadajmo im takve projekte, gde oni moraju da urade konkretne stvari. Pošto sam ja na predmetima koje se tiču programiranja, ideja je da studenti naprave aplikacije za mobilne uređaje sa Android operativnim sistemom, što bi doprinelo studentima da po završetku školovanja mogu pokazati konkretan proizvod odnosno rad, aplikaciju koju su napravili.

Pridstavljeni rezultati sprovedenog projekta

U upravnoj zgradi JKP „Vodovod i kanalizacija" u utorak, 12. septembra, održan je sastanak na kojem su pridstavljene sve aktivnosti sprovedene u okviru projekta naziva „Upravljanje infrastrukturnim sredstvima – Saveti preduzećima vodovoda jugoistočne Evrope". Projekat se sprovodi zafaljujuć Nemačkoj organizaciji za međunarodnu saradnju GIZ, vodoprivrednom preduzeću sa Kipra i Međunarodnom udruženju vodovodni preduzeća u slivu Dunava.

– Bolji kvalitet vode, brže otklanjanje kvarova na mreži, ali i smanjenje broja kvarova, efikasniji nivo investicije, samo su neki od benefita koje bi građani trebalo da osete po završetku projekta u koji se uključilo i JKP „Vodovod i kanalizacija – kazo je **Aleksandar Šotić**, iz Udruženja za tehnologiju vode i sanitarni inženjering Beograd:

Nuz Suboticu, projektu su se u Srbiji priključila i vodovodna preduzeća iz još deset varoši.

Sedam decenija Istorijskog arhiva

Tradicionalni međunarodni arhivistički skup „Arhivski dani", održan je po deseti put. Tema ovogodišnjeg skupa bila je „Arhivi između nauke, kulture i uprave", a posebnim programom obiluženo je i 70 godina delovanja Istorijskog arhiva Subotica. Doneta je odluka da se ustanovi dodili plaketa za doprinos razvoju arhivske struke i zavičajne istoriografije, koja nosi ime njihovog istaknutog arhiviste **Gašpara Ulmera** (1915-2002). Plakete su poneli **dr Emil Libman** i **dr Deže Čuso**, istraživači istorije zdravstva, i **Eržebet Apro**, arhivska savitnica u penziji.

– Mene je Gašpar Ulmer primio odmah posle mature i sa njim sam radila u istoj sobi dok nije otišao u penziju. Od njega sam naučila šta je arhiv, šta je arhivska građa i kako treba sa tom građom raditi. Struku sam

pored njega zavolela i zbog toga mi je veoma drago što sam dobitnica ove nagrade, koja nosi njegovo ime – kazala je Eržebet Apro.

Pridavanja u Poslovnom inkubatoru

U okviru Programa podrške za unapređenje ekonomskog razvoja Razvojna agencija Srbije dodilila je bespovratna sridstva, u iznosu od pola miliona dinara, Poslovnom inkubatoru Subotice za realizaciju projekta koji za cilj ima podizanje konkurentnosti preduzetnika, ko i rast poslovanja radi novog zapošljavanja, a koji podrazumiva sprovođenje obuka, pridavanja i radionica.

– Mladi i uspešni poslovni ljudi će i u narednom periodu početnicima prinosit svoja iskustva – kaže **Srđan Ivanović**, direktor Poslovnog inkubatora, i dodaje:

– Cilj projekta je da mladim ljudima koji kreću sa biznisom pokažemo sa kojim problemima se susreću i kako da te probleme reše. Zato smo doveli dva mlada preduzetnika, koji imaju preko 180 zaposlenih, da im pokažu kako su te probleme rešavali. Radionice su otvorene za sve građane, koji žele nešto da nauče i vide kako Poslovni inkubator radi.

Kako propisno odložit životinjski otpad

Debata pod nazivom „Nepropisno odlaganje animalnog otpada: ekološki i zdravstveni problem" održana je u ponediljak, 25. septembra, na Otvorenom univerzitetu, nuz učešće pridstavnika lokalne vlasti, subotičkog komunalnog preduzeća i stručnjaka iz ove oblasti, a u organizaciji Centra za istraživačko novinarstvo.

Šef Odseka za poljoprivredu i poljoprivredno zemljište Gradske uprave Subotica **Grgur Stipić** kazo je da je Grad dao privrimeno rišenje u vidu dva kontejnera za prikupljanje ovog otpada, jedan u Bajmoku, a drugi u Čantaviru.

– Animalni otpad na teritoriji grada odlaže se u grobnicu-jamu, što je privremeno rešenje do izgradnje Centra za sakupljanje otpada.To je objekat koji je namenjen samo za sakupljanje, privremeno odlaganje sporednih proizvoda životinjskog porekla, radi se o prvoj i drugoj kategoriji tih sporednih proizvoda, koji se razvrstavaju i odnose do centra za uništavanje i preradu, do kafilerije. Najbliža kafilerija gradu Subotici je „Proteinka", a ovaj ceo postupak koji se tiče grobnica radi se zato što je kapacitet same kafilerije premašen i nemoguće je da se svi sporedni proizvodi odnose do kafilerije i zbog toga je sad prelazno rešenje grobnice jame – kazo je Grgur Stipić.

Na panel diskusiji ukazano je da se samo 20 odsto životinjskog otpada priradуje, iako se priradom u kafilerijama od životinjski ostataka stvaraju novi proizvodi, poput bio-goriva, koji se dalje mogu upotribljavat.

Dodiljeni ugovori o stipendiranju

Članica Gradskog veća zadužena za oblast obrazovanja **Nataša Aleksić** dodilila je u Plavoj sali Gradske kuće ugovore o stipendiranju učenicima prvi razreda sridnji škula deficitarni zanatski zanimanja tehničke struke. U tekućoj godini za ove namine izdvojeno je 900 hiljada dinara, kazala je ona:

– Ukoliko učenik na polugodištu bude imao dve negativne ocene, obustavlja se isplata stipendija. Stipendije su pospešile upis u deficitarna zanimanja koja su neophodna našem gradu za razvoj privrede. Prošle godine su se prijavila 32 đaka za 30 stipendija, a ove godine za isto toliko stipendija bilo je prijavljeno 65 đaka, što je više nego duplo. Već imamo usmeni zahtev Aktiva direktora da sledeće godine razmislimo o povećanju broja stipendiranih učenika – kazala je ona.

Izrada plana javnog zdravlja

U Subotici je u utorak, 19. septembra, održana radionica u organizaciji Stalne konferencije gradova i opština, kako bi se sačinio plan javnog zdravlja. Plan javnog zdravlja sadržaće sliku stanja zdravlja u gradu, odnosno detektovaće glavne probleme i faktore rizika, kazala je pomoćnica gradonačelnika za obrazovanje, socijalnu politiku i zdravstvo **Etela Jerinkić**:

– Cilj ovoga nije da se napravi još jedan planski dokument nego da Subotica postane zdrav grad. Zdrav grad znači da je zdravlje ključna vrednost u donošenju gradskih odluka, planova, strategija, odnosno da se ne realizuje nijedna odluka dok se ne vidi kako deluje na javno zdravlje, bez obzira da li se radi o odluci u oblasti industrije, infrastrukture, i prevoza. Zdravlje je važno, znamo da nije sve, ali bez zdravlja sve je ništa – kazala je dr Etela Jerinkić.

Edukacija lekara

Nove dijagnostičke i hirurške procedure u ličenju bolesti ramena i lakta uvode se u Opštoj bolnici zafaljujuć **dr Srđanu Živanoviću**, specijalisti ortopedije i traumatologije iz Regionalne bolnice u Danskoj, koji sprovodi edukaciju naši lekara. Doktor Živanović je, na poziv načelnika Odiljenja za ortopediju i traumatologiju **dr Mirsada Maljanovića**, positio našu varoš i bolnicu,a zajednička saradnja je rezultirala i operacijom troje najhitniji slučajeva.

Doktor Maljanović je istako da postoji potriba za razvojom hirurgije ramena i lakta u našoj bolnici:

– Kod nas, u našoj zemlji se ovom problematikom bavi mali broj lekara i uglavnom su svi bili vezani za tercijalne ustanove. Međutim, mi kao lekari, smo osetili da bi ovaj domen trebalo unaprediti i da bi to trebalo raditi na vrhunskom nivou. Iz tog razloga, dali smo sebi slobodu da se obratimo stručnjaku kakav je dr Živanović, da nam pomogne da bismo naše namere i ostvarili. Tačno se misli na ortopediju ramena i lakta i razvoj operativnih tehnika iz ove oblasti, ovo je nešto što će učiniti da naša bolnica i Odeljenje ortopedije nadmaše naše okvire – kaže dr Maljanović.

Festival pozorišta za dicu

Na sceni „Jadran" Narodnog pozorišta u Subotici održan je 24. Međunarodni festival pozorišta za dicu. Nagradu za životno dilo, „Mali princ", koju Festival dodiljuje za izuzetan doprinos razvoju kulture i scenske umitnosti za dicu, primili su ruski istoričar i teoretičar pozorišta **Boris Goldovski** i **Ljubica Beljanski-Ristić**, naš cinjeni dramski pedagog i vizionar u oblasti dičije edukacije, kojoj je pripača čast da otvori Festival.

– Bilo je to veliko iznenađenje uz još veće uzbuđenje i osećanje velike časti kada sam primila vest o dodeli nagrade. Izražavam veliku zahvalnost za jedno ovako značajno priznanje, iskazano uvažavanje, a posebno poverenje koje mi je ukazano. Istovremeno, osećam i veliku odgovornost jer mi ovo visoko umetničko priznanje Međunarodnog festivala pozorišta za decu u Subotici, pored velikog zadovoljstva, donosi i osećanje obaveze na kritičko promišljanje sopstvenih postignuća i očuvanje vrednosti za koje se zajednički zalažemo, koje istražuju i nude visok umetnički nivo i nastoje da pruže šansu afirmaciji potencijala deteta da doživi pozorište u njegovoj punoj vrednosti - bilo da ga stvara kroz igru i različite oblike dramskog stvaralaštva i interesovanje za pozorište ili/i kao deo mlade publike koja odrasta uz pozorište u svoj njegovoj raznolikosti i snazi umetničkog izraza u sadašnjem kulturnom i civilizacijskom kontekstu – kazala je dobitnica nagrade.

K. S.

U ORGANIZACIJI KUD „BUNJEVKA" ODRŽAN 16. FESTIVAL BUNJEVAČKOG NARODNOG STVARALAŠTVA

Četri dana kvalitetnog programa

Pripravljanje za otvaranje Festivala

Sve je moralo bit „pod konac"

Početak septembra bio je, po tradiciji, rezervisan za Festival bunjevačkog narodnog stvaralaštva, a čeljad iz Kulturno-umitničkog društva „Bunjevka", koje stoji i iza ovog, šesnajstog Festivala, potrudila su se da priprave positiocima bogat i vridan program. Program je ove godine realizovan kroz četri festivalska dana, a nakon završenog ostaje utisak da je svako mogo pronać sadržaj u kojem bi uživo.

Festival je počo otvaranjom izložbe „Tradicija i običaji kićenja kod bački Bunjevaca", nastavljen je večeri posvećenom bunjevačkim velikanima **Lovri Bračuljeviću** i **Kaloru Milodanoviću**, potom je pridstavljena foto-monografija „Zemlja naši pradidova" koja prati istoimenu pridstavu koja je obilužila prošlogodišnji Festival, a sve je zaključeno četvrtim festivalskim danom kroz kojeg je sačuvano sićanje na **Peru Tumbasa Haju**.

Dica iz BKC „Tavankut" prikazala običaj kraljica

Prvi festivalski dan

Prvi festivalski dan dono je izložbu „Tradicija i običaji kićenja kod bački Bunjevaca", a bila je to prilika da se na jednom mistu kroz pet postavki vide načini kićenja karakteristični za Bunjevce. Naime, prikazano je kićenje za običaj priskakanja vatre na Svetog Ivana Cvitnjaka, potom je prikazano kako su bile nakićene cure koje su išle u kraljice, zatim način kićenja za ris i dužijancu, bunjevačke svatove, te polivanje na Vodeni ponediljak.

Šesnajsto izdanje Festivala svečano je otvorila **dr Suzana Kujundžić Ostojić**, pridsidnica Nacionalnog savita bunjevačke nacionalne manjine. Ona je tom prilikom pofalila napore organizatora, te dodala:

– Značaj festivala je velik, iz njega su se izrodile mnoge fantastične teme, vezane ne samo za narodno stvaralaštvo, jel je taj naziv privaziđen. Oživili smo u proteklom periodu tušta naši velikana koji su bili ostavljeni u prašini istorije, štampane su knjige, brošure... Sve to ostaje iza nas u smislu rada, al i u smislu da imamo štogod dat našoj dici koja uče bunjevački i onima koji sad stasavaje u ozbiljne ljude. Festival narodnog stvaralaštva je izuzetno značajan za našu zajednicu, a drago mi je što je okupio velik broj publike, i to jedan širi krug. Znak je to da ne zaboravljamo sebe, nego da produbljivamo i ispitivamo naša znanja i ljubav prema sopstvenom narodu – istakla je pridsidnica NSBNM manjine.

Nakon nje prisutnima se obratila **Kata Kuntić**, pridsidnica KUD „Bunjevka" te pridstavila izložbu koja je bila neobična. Naime, nuz panoe na kojima su bile fotografije

koje svidoče o kadgodašnjem načinu kićenja za pobrojane običaje, u KUD „Bunjevka" su se potrudili da svaki segment prikažu i kroz „živu izložbu", odnosno kroz čeljad obučenu i nakićenu kako je to i kadgod bilo.

Pridsidnica KUD „Bunjevka" potanko je objasnila kako je kićenje bilo kadgod, te dodala šta se zadržalo do danas. Najviše pažnje su privukli bunjevački svatovi, upravo je to bio dio koji je obrađen kroz najveći broj „manekena", a i izuzetno bogat način kićenja je privuko pažnju gostivi, med kojima su bili i Bunjevci iz Mađarske.

Jedan od „manekena" **Zlatko Pančić** ističe da je bilo pravo zadovoljstvo pomoć u realizaciji ovog projekta.

– Bilo je to neobično iskustvo, jel smo navikli da se na izložbi gledaje samo fotografije. Meni je dopala čast da budem učesnik pripreme izložbe, al i da budem dio postavke bunjevački svatova.

Stela Bukvić, Joso Poljaković i Suzana Kujundžić Ostojić

Koleginica i ja smo bili domaćini, a bili su tu još snaša i đuvegija, mastalundžije, enge... Bunjevački svatovi su zaista lipi, jedinstveni, sa bogatim perlicama, a bilo bi lipo kad bi se to moglo opet oživit i napravit kaki spoj tradicije i savrimenog. Što se „manekenstva" tiče, nije to bilo ništa teško, samo smo se lipo obukli i sidili. Na pravim svatovima ima više „obaveza" – ističe Pančić koji dobro pamti i kadgodašnje svatove.

– U moje vrime, prija 30 godina, koristile su se iste perlice, posebno bogate, jedino što nije bilo tradicionalne nošnje, nego crno odilo za đuvegiju, a bila vinčanica za snašu.

U realizaciji programa su učestvovali još Tamburaški orkestar „Tajna", Kulturno-umitničko društvo „Bratstvo", Kulturno-umitničko društvo „Aleksandrovo", Bunjevački kulturni centar „Tavankut" i Udruženje građana „Bunjevačka vila".

Drugi festivalski dan

Nastavak Festivala dono je veče posvećeno bunjevačkim velikanima. Kroz dva pročitana referata i diskusiju nakon tog, prisutni su se mogli bolje upoznat sa dvi važne osobe iz istorije Bunjevaca, **Lovri Bračuljeviću** i **Kaloru Milodanoviću**.

Ove godine obilužava se 270 godina od smrti Lovre Bračuljevića, a svoj rad na ovu temu izlagala je **dr Suzana Kujundžić Ostojić**, u ime Bunjevačkog edukativnog i istraživačkog centra „Ambrozije Šarčević".

Divaneć o Lovri Bračuljeviću dr Kujundžić Ostojić je istakla njegovu izuzetno važnost za bunjevačku književnost, al i za slovenske narode, te srpski i hrvatski jezik.

– Slabo se zna da je fra Lovre Bračuljević uspostavi fonetsko pisanje, a prija tog je bilo zdravo naporno čitat i pisat. Uspostavio je kako napisat rič, kako označit razna slova. Bračuljević je to uradio 1730. godine, proće 84 godine dok Vuk Stefanović Karadžić ne uradi to isto za srpski jezik, odnosno bliže 100 godina dok to za hrvatski jezik ne učini Ljudevit Gaj. To samo pokaziva koliko je uspostavljanje pravila i standardizacija jezika o kojoj često divanimo izuzetno težak, kompleksan i ozbiljan poso. Imamo nekog ko je uspostavio temelj pisanja, a koga su istorija i pravda progutali, pa je ljudima ritko poznat, najvećma po imenu ulice. Ovo je prilika da divanimo o jednoj takoj ličnosti.

Bračuljević je 1730. godine izdo dvi knjige, one su, naravno, bile vezane za katoličku crkvu, franjevački red..., a ono što je zanimljivo je pristup pisanju. Kako kaže dr Kujundžić Ostojić, koja je imala i priliku držat i proučit originalnu knjigu „Uzao serafinske ljubavi", ima riči koje su identične ko danas, oni koje su drugačije, el zaboravljene. Vraćajuć se na istraživanje, ističe da je materijala o fra Bračuljeviću bilo malo.

– Postoje određeni rukopisi za koje nisam ni saznala di se čuvaje, pridpostavljam da ji ima u Budimu. Svakako, to zahtiva duža istraživanja, jel je teško doć do podataka. Ono što smo našli smo saželi, osvežili smo sićanje na Bračuljevića, ostaje to sve zapisano, a naće se još kogod koga će to zanimat. Festival, srićom, donosi mogućnost da se tušta interesantni stvari iskopa iz naše prošlosti.

O Kaloru Milodanoviću, pioniru bunjevačkog novinarstva, koji je rođen prija 170 godina, divanio je **Joso Poljaković**, takođe u dilu svoje karijere opridiljen za novinarski poziv. Poljaković je istako da se Milodanović nalazi u grupi vrlo značajni Bunjevaca s kraja 19. vika koji su, na žalost, pomalo zaboravljeni i koji su i dalje u senki.

– Potiče iz siromašne porodice, pa se zato i škulovo u više mista u Ugarskoj, krajom 60. i početkom 70. godina 19. vika, a završio je kod biskupa Ivana Antunovića u Kaloči. Piso je za „Bunjevačke i šokačke novine", a kako mu se nije sviđala situacija u Subotici, došo je u ovu varoš, te nuz pomoć Age Mamužića i Boška Vujića pokrenio „Misečnu hroniku", novine u kojima je budio bunjevačku svist – divani Poljaković.

Tekstovi u kojima se borio za prava Bunjevaca nisu baš bili po volji tadašnjim vlastima, te je dolazio u čest sukob s njima.

– Vlast nije poštivala zakone kojima su garantovana prava manjina, Milodanović je to kritikovo, pa je bio i na meti vlasti. Zato je i zatvorio „Misečnu hroniku", al i otvorio „Subotičke novine" koje su izlazile u naredne tri godine. I zbog tekstova u tim novinama mu je pritilo hapšenje, pa je zato i pobigo u Srbiju. Učestvovo je u Prvom i Drugom srpsko-turskom ratu, a posli rata je bio zaposlen u Ministarstvu spoljni dila, da privodi tekstove iz mađarski novina za potribe Ministarstva. Kad je vlast pala, osto je brez tog posla, al je radio u nediljniku „Videla", a bio je i poštanski činovnik. U Beogradu se oženio, primio pravoslavlje i prominio ime u Dragutin.

Poljaković ističe da je dobro što je Nacionalni savit bunjevačke nacionalne manjine odlučio da nagrada koja se dodiljiva na polju novinarstva, upravo nosi ime Kalora Milodanovića, jel je i to jedan od načina da se on ne zaboravi. I o njemu je bilo teško nać informacije, uglavnom su tu posridni izvori.

– Više podataka jedino ima u dilu Dušana Petrovića, sačuvan je jedan primerak „Misečne hronike", a „Subotički novina" iz tog vrimena i nema. Teško je nać te tekstove zbog koji je Milodanović imo problema. Meni je, ko čoviku koji se bavio radom u medijima, bilo interesantno privatit se ove teme, al kad sam počo istraživat, vidio sam da će

bit teško. Osto je zdravo oskudan materijal, davno je očo iz Subotice i malo je sićanja ostalo na njega.

Tokom večeri program je upotpunjem nastupom Vokalnog sastava „Alter", sa prigodnim bunjevačkim pismama.

Treći festivalski dan

Treći festivalski dan bio je posvećen promociji foto-monografije „Zemlja naši pradidova". Rič je o ponovnom vraćanju na pridstavu koja je obilužila prošlogodišnji Festival, a koja pridstavlja sićanje na 330 godina od dolaska Bunjevaca na ove prostore. Foto-monografija je sastavljena od fotografija sa premijere koje je napravio **Nikola Stantić** („Bunjevačke novine"), te dramskog teksta **Kate Kuntić**, pridsidnice KUD „Bunjevka". Foto-monografiju je uredila **Marijana Kuntić**, članica KUD „Bunjevka", al i sama dio pridstave i Amaterske dramske grupe ovog KUD-a.

Kata Kuntić, Mirko Bajić i Nikola Babić

– Sve što je prikazano u pridstavi je bilo i u mojoj duši, u duši svakog od nas. Čitava grupa je nosila ogromnu energiju za ovaj projekat i to je ponelo sve ostalo. Rič je o posebnoj istoriji za Bunjevce, a radeć na foto-monografiji sam se trudila da prikažem tu energiju od svakog glumca – divani Marijana Kuntić.

Bila je to prilika da se učesnici još jedared podsite na velik poso kojeg su odradili prošle godine.

– Za premijeru smo se pripravljali polak godine i to smo baš naporno radili, al smo i uživali u druženju. Premijera je bila izuzetna, svi smo bili srićni što se naš poso od polak godine zaokruživa na taj način i otaleg sva ta dobra energija.

Birajuć fotografije sa premijere, urednica izdanja se često sićala detalja tokom rada, al i tokom premijeri.

– Primećiva se tušta stvari, a fotografije bude uspomine. Bilo je tu i dobri i loši momenata, naši mali „huncutarija", al ponovo ostaje utisak da smo, pogotovo ako se zna da smo amaterska grupa, uradili poso na stopostotni način, i pridstavili Bunjevce onako kako triba.

Foto-monografija je zaključena pogovorima istaknuti članova bunjevačke zajednice, koji su i prisustvovali premijeri, te su saželi svoje utiske.

Nikola Babić, podpridsidnik NSBNM, piše: *„Ono što su Bunjevci vikovima sačuvali i brižno nigovali do današnji dana, to je u pridstavi istaknuto: bunjevačka kultura, običaji, muzika, nošnja i da su virnici odani katoličkoj crkvi"*, **Mirko Bajić**, pridsidnik IO NSBNM, piše: *„Smatram da bi bilo vrlo važno da se uradi nastavak, odnosno da se obrade i na isti način prikažu istorijska događanja iz prve polovine dvadesetog vika. Naročito uloga Bunjevaca posli 'Velikog rata' u periodu stvaranja države južni Slovena, kojima Bunjevci pripadaju, ko autohton, južnoslovenski narod, pa sve do nasilne asimilacije Bunjevaca u Hrvata, 'naredbom' nove komunističke vlasti nakon Drugog svitskog rata, sa posebnim akcentom na zadivljujuću svist o nacionalnoj pripadnosti, koja je odolila svim tim iskušenjima do današnji dana"*. **Stela Bukvić**, zaminica pridsidnice NSBNM, kaže: *„Kad sam dobila tekst u ruke i počela čitat, trnci su me prolazili kod svake rečenice, i suze su mi išle na oči. Iz teksta su se vidili sati i sati proučavanja istorije Bunjevaca i ljubav prema ovom našem malom narodu koji je toliko godina bio zanemarivan"*. **Nikola Stantić**, v.d. glavnog i odgovornog urednika „Bunjevački novina", izdvaja: *„Na novinarsko pitanje nakon pridstave, kako su uspili uradit tako velik poso, gotovo brez pogriške, jedan od glumaca je odgovorio vrlo jednostavno: 'Ode je rič o velikoj istoriji, nije to makar šta. Nismo smili pridstavu smandrljat, neg smo je morali uradit ljudski i dostojanstveno'. Upravo je tako i bilo, dostojanstveno i ljudski, s tušta pažnje prema istoriji jednog naroda"*. **Tamara Babić**, pridsidnica UG „Bunjevačka kasina", piše: *„Pošto mi je bila izuzetna čast da budem dio ove veličanstvene pridstave i da dam svoj doprinos kroz višemisečni rad na realizaciji ovog značajnog projekta za bunjevačku nacionalnu zajednicu, možem samo jedno da kažem, da sam izuzetno ponosna i počastvovana što postoje ljudi koji znaju svoj poso i koji vole i cine svoj bunjevački rod, a to je prija svega gospođa Kata Kuntić, i svi mi koji smo činili jednu veliku familiju..."*. **Aleksandar Francišković**, jedan od glumaca, divani: *„Igrajuć u ovoj pridstavi u meni su se probudila snažna osićanja tuge i radosti, jel sam kroz pridstavu na trenutak mogo ostit snažan dinarski karakter mog naroda, njegovu borbu, patnju i ponos pripadnosti narodu koji je ipak uspio sačuvat i očuvat sebe, svoj identitet i svoje običaje"*, **Slavica Babičković**, jedna od glumica, nastavlja: *„Sićam se generalne probe, koja nije baš bila za pofalu. Onda je došo i dan premijere – ne možemo opisat taj osićaj – uzbuđenje – malo treme, al brez nervoze, osićala se nevirovatno pozitivna energija. Bili smo tu – svi za jednog – jedan za sve"*. **Stevan Nemet**, prvi urednik radio emisije „Bunjevačka rič": *„Konstantno izučavanje istorije svog naroda, čitanje knjiga napisani rukom bunjevački prosvititelja, pažljivim slušanjom starije i iskusnije čeljadi, sakupljanje narodne nošnje, narodni rukotvorina, stari slika i predmeta, obnavljanje skoro zaboravljeni bunjevački pisama... stvarale su se ideje koje je Kata Kuntić uvik uspišno relizovala"*. **Joso Poljaković**, dugogodišnji novinar, zaključiva: *„Koliko je pridstava bila dobra naj-*

Foto-monografija čuva uspominu na rad svi koji su pripravili pridstavu

bolje svidoči podatak da je odgledana sa velikom pažnjom, a nije mali broj ljudi koji su odgledali i drugo izvođenje, tako da je prava šteta što nije nastavila svoj pozorišni život jel, siguran sam, da je puno ljudi ostalo uskraćeno da je vidi".

Nakon promocije foto-monografije, održana je video-projekcija premijere.

Četvrti festivalski dan

Šesnajsti Festival zaključen je okupljanjem u Velikoj vićnici Gradske kuće u Subotici, di je, nuz podršku **Subotičkog tamburaškog orkestra** i **Tamare Babić** održan koncert povodom 50 godina od smrti **Pere Tumbasa Haje**.

U Velikoj vićnici Gradske kuće završen je 16. Festival bunjevačkog narodnog stvaralaštva

– Hajo je kroz svoj dugogodišnji rad ostavio zdravo veliko i bogato muzičko nasliđe Subotici, pa nam je izuzetna čast da smo u okviru ovog Festivala i njemu posvetili jedno veče. Nuz program koji je sastavljen od njegovi kompozicija, i biografije, odali smo mu na ovaj način počast za sve ono što je uradio za Bunjevce – divanila je Tamara Babić, koja je i otpivala nikoliko Hajini pisama.

Stipan Jaramazović, umitnički rukovodilac Subotičkog tamburaškog orkestra, kazo je da je zahtivno i teško pratit rad Pere Tumbasa Haje, te dodaje:

– Mi smo se u našem radu opridilili za jedan kombinovani način, škula tambure je bazirana na njegovoj škuli, a mi smo nastojali da to dogradimo novim tehnikama i svim onim što je i novo vrime donelo. Imamo širok repertoar, a ono što smatramo tradicionalnim je i Hajina zaostavština – divani Jaramazović, pa objašnjava po čemu se Hajo, ko virtuoz, izdvajo:

– Hajo je bio, kako bi danas kazali, izuzetno čvrst muzičar, izuzetno preciznog i čvrstog ritma i isto tako izuzetno lipog i velikog tona. To ga je izdvajalo od muzičara njegovog vrimena, a to ga izdvaja i danas med onima koji sviraju.

Saznajemo da je Pere Tumbas Hajo ostavio u amanet tušta zabiluženi izvorni narodni pisama i igara, al i svoje kompozicije koje su stvarane u narodnom duhu.

– Njegova zaostavština je i priko 350 sačuvani notni zapisa koji se čuvaje u arhivima Gradske biblioteke u Subotici. Ko najvridnije bi istako što su sačuvane mnoge stare narodne pisme i igre. Sačuvane su one i u usminom pridanju, al njegovi zapisi donose kako su oni autentično zvučili – dodaje Jaramazović.

Umisto zaključka

Svako veče je bilo prilika da se organizatori dodilom priznanja, diploma i zafalnica oduže svima onima koji su pomogli da se realizuje i ovaj Festival, ko i druge aktivnosti KUD „Bunjevka". Sumirajuć utiske na kraju četvrtog festivalskog dana **Kata Kuntić**, pridsidnica KUD „Bunjevka", istakla je da ima tušta razloga za zadovoljstvo.

– Programi su prošli onako kako smo i planirali, moramo bit zadovoljni načinom kako smo sve obavili, učesnici su dali zaista sve od sebe, a zadovoljni smo i positom. Kroz sve programe je bilo uključeno petnajstak naši udruženja, a svaki program je za sebe imo vridnost. Svakako su otvaranje i zatvaranje bili najmasoniji. Publika voli „lakše" teme, al se isto tako, kroz naš Festival, moramo bavit i ozbiljnim temama, istorijom, našim velikanima, moramo se sićat veliki događaja – kazala je Kata Kuntić.

Kata Kuntić, pridsidnica KUD „Bunjevka"

Kraj jednog, označio je i početak novog Festivala, a kako saznajemo, ideja već ima.

– Imamo baš tušta ideja, ne samo za slideći Festival, nego i za naredne. Ozbiljne teme su u planu, a vidićemo kako ćemo to sve uklopit.

Festival je upotpunjen brošurama, foto-monografijom i biltenima koji ostaju u amanet i novim generacijama.

N. S.

OTVORENA RETROSPEKTIVNA IZLOŽBA PAVLA BLESIĆA

Ambasador Sombora i slikar vrimena

Retrospektivnom izložbom, koja je otvorena u utorak, 5. septembra, u Galeriji Kulturnog centra „Laza Kostić", prikazan je hronološki umitnički rad i umitničko istraživanje čuvenog somborskog slikara **Pavla Blesića**. Goste, poštivaoce slikara Blesića, je najprija pozdravio direktor Kulturnog centra **Saša Milić**, a potom i sam autor, dok je izložbu svečano otvorio **Nemanja Sarač**, član Gradskog veća Sombora zadužen za kulturu.

– Pavle Blesić je ambasador Sombora, jel njegovo ime i dilo otvaraje vrata ustanova kulture u ciloj Srbiji i regionu, al i zato što su njegova dila tipično somborska: ona nastaju u Somboru, inspirisana su Somborom i Sombor je tako vidljiv u njima. Duboko virujem da je dilo Pavla Blesića neizostavan dio jedne velike ciline neprocinjive vridnosti, koju čine i dila Veljka Petrovića, Laze Kostića, Milana Konjovića i drugi somborski velikana u oblastima kulture, nauke i prosvite.

Na otvaranju izložbe **Tatjana Dimitrijević**, urednica likovni programa Galerije Kulturnog centra „Laza Kostić", istakla je da je imala težak zadatak pri izboru dila za ovu izložbu.

– Ova izložba je pokušaj da se predstavi celo to bogatstvo slikarevog stvaralačkog opusa. Jako je važno da se podsetimo svi oni ideja koje su obeležile plodne periode u njegovom stvaralačkom radu. Pokušali smo da taj sažetak predstavimo hronološki.

Izložbu je ispratio i lipo pripravljen katalog u kojem je **Sreto Bošnjak**, analitičar umitnosti Pavla Blesića, napiso da je Pavle Blesić virovatno jedini naš slikar koji slika vrime, a slika ga tako da ga čini vidljivim.

– Posli ovi divni riči, ne znam šta bi više kazo, sem da sam srićan i zadovoljan što tako lipo mišljenje nalazim kod dragi saradnika, a virujem i kod virne publike koja redovno dolazi na moje izložbe. Fala svima koji su omogućili ovu izložbu – kazo je skromno umitnik.

Stvaralaštvo akademskog slikara Pavla Blesića prolazi kroz više umitničkih faza: enformel, skulpture, reljefi, crteži, tapiserije, kapije, satovi, ikonografski zapisi, iz porodičnog albuma... Ovom izložbom publika je mogla vidit većinu njegovi stvaralački faza.

Nuz podršku grada Sombora, a u saradnji sa KC „Laza Kostić", ova izložba Pavla Blesića biće prikazana i u Beogradu i Novom Sadu, gradovima u kojima je Blesić ostavio dubok umitnički trag i bogat legat.

R. P.

ODRŽANA ČETVRTA KOLONIJA „LEMEŠKI BUNJEVACA”

Proslavili peti rođendan

Bunjevački kulturni centar „Lemeški Bunjevci” iz Svetozara Miletića održo je svoju, četvrtu po redu, slamarsko – slikarsku koloniju.

Kako je ovom kolonijom ujedno i svečano obilužena peta godišnjica postojanja i rada BKC „Lemeški Bunjevci”, za misto održavanje kolonije i godišnjice Udruženja izabran je prilipi ambijent Etno-parka „Stari ribnjak” u Čonoplji,

Umitnike i njevo stvaralačko angažovanje na ovoj koloniji podržali su gosti i zvanice iz Sombora i Subotice – pridsidnik Skupštine grada Sombora **prim. dr Zoran Parčetić**, pomoćnik gradonačelnice za oblast ekonomskog razvoja **Mirko Bezbradica**, pridsidnica NSBNM **dr Suzana Kujundžić Ostojić**, podpridsidnik NSBNM **Nikola Babić**, pridsidnik IO NSBNM **Mirko Bajić**, pridsidnik Odbora za informisanje NSBNM **Tihomir Vrbanović**, pridsidnica „Bunjevačkog media centra” u Somboru **Stanislava Lutkić**, Regionalna kancelarija NSBNM u Somboru ko i bunjevačke familije u Čonoplji.

Desetak umitnika iz Sombora, Svetozara Miletića, Čonoplje i Bajmoka stvaralo je umitničke čarolije u slami i bojama inspirisani prilipim ambijentom etno-parka.

Stručnu edukaciju na temu proporcije na radovima slamarki pripravila je i pridstavila **Kristina Benja**, profesorica likovne umitnosti iz Sombora.

BKC „Lemeški Bunjevci” su, u čast godišnjice Udruženja, u prostoru etno-parka pripravili dvi izložbe – samostalnu izložbu **Cecilije Miler** i kolektivnu izložbu slamarski radova sa raniji kolonija lemeškog udruženja.

Prilikom otvaranja izložbe, prigodnim ričima podrške udruženju, pridsidnica NSBNM dr Suzana Kujundžić Ostojić je čestitala petu godišnjicu rada BKC „Lemeški Bunjevci” i pridsidniku Udruženja **Stipanu Budimčeviću**, nuz želju za još tušta uspišni godina rada.

Za goste i učesnike kolonije pripravljena je svečana užna i dodiljene zafalnice učesnicima i saradnicima na ovom projektu.

Organizaciju umitničke kolonije lemeški Bunjevaca pomogli su: „Bunjevački media centar Sombor”, Regionalna kancelarija NSBNM u Somboru, Centar za kulturu Bunjevaca – Subotica i „Bunjevački media centar” iz Subotice.

Pokrajinski sekretarijat za kulturu, javno informisanje i odnose s virskim zajednicama podržo je projekat „Lemeška jesen” – IV Umitnička kolonija BKC „Lemeški Bunjevci” iz Svetozara Miletića.

R. P.

UČESNICI

Umitnici koji su učestvovali na IV koloniji BKC „Lemeški Bunjevci” su slamari: Ivana Dulić, Marija Cerna, Olga Kiš, Ester Petreš i Stipan Budimčević. Koloniju su uveličali i likovni umitnici: Josip Goretić, Cecilija Miler, Kristina Benja i Vesna Uzelac.

SOMBOR POSITILA DELEGACIJA IZ NORIDŽA

Slamartvo i Englezi

Članovi Humanitarnog udruženja pobratimljeni gradova Noridža iz Engleske i Novog Sada, u četvrtak, 21. septembra, u okviru turističke posite vojvođanskim mistima, positili su Sombor.

U okviru obalaska varoši i upoznavanja sa njom, gosti iz Engleske su positili eminentne varoške galerije, zgradu Županije s najvećim slikarskim platnom na Balkanu („Bitka kod Sente"), te su se na „Dida Hornjakovom salašu" pobliže upoznavali sa Bunjevcima i pripoznatljivostima ove nacionalne zajednice.

Gosti iz Noridža su tradicionalno dočekani nuz domaće specijalitete i brendove ovog turističkog salaša, di njim je poslužena tradicionalna bačka užna, s morčijom zlatnom čorbom, sosovima, mesom i pogačom ko desertom.

Gosti su se, po prvi put, bliže upoznali s bunjevačkom nacionalnom zajednicom, o čemu njim je više divanila **Stanislava Lutkić**, u ime „Bunjevačkog media centra Sombor", ko suorganizatora posite.

– Malo je vrimena da bi smo mogli našim gostima pokazat i približit sve pripoznatljivosti naše nacionalne zajednice. Upravo smo se zato odlučili za ambijent „Dida Hornjakovog salaša" i za sve ono što slamarski učetelj Stipan Budimčević može pokazat kako bi slamarstvo ko našu pripoznatljivost u svitu umitnosti, približimo gostima iz Noridža. Naravno, iskoristili smo priliku da gostima, nuz pripovitku o slami, žitu i kruvu pridstavimo i Dužijancu ko običaj i nacionalni praznik.

Upoznavanje sa Bunjevcima upotpunjeno je samim ambijentom „Dida Hornjakovog salaša" di su gosti obašli bunjevačku čistu i sridnju sobu i vidili bunjevačku narodnu nošnju.

Tradicionalnu umitničku pripoznatljivost bunjevačke zajednice pridstavio je **Stipan Budimčević** i to s postavkom izložbe slamarski slika. Gosti iz Engleske su imali priliku i na licu mista vidit kako nastaje slika.

Tom prilikom, u ime BKC „Lemeški Bunjevci", Stipan Budimčević je prido i poklonio slamarsku sliku Humanitarnom udruženju iz Noridža. Sliku su, u ime udruženja, primili bračni par **Caroline** i **Kenneth Lock**. Nuz riči zafalnosti, Kenneth je kazo da do sad nisu imali prilike vidit štogod slično ovakoj umitnosti ko što je slamarstvo, te da ji fascinira sama činjenica da je sve na slikama prirodno.

Kako članovi Humanitarnog udruženja iz Noridža svake godine dolaze u Novi Sad, bratski grad, za sledeće svoje gostovanje, gosti iz Engleske su poželili da još bolje upoznaju sever Bačke.

R. P.

U LEMEŠU ODRŽAN JEDANAJSTI „KULEN FEST"

Delikates sa poriklom

Jedanajsti „Kulen fest" u Lemešu, odnosno Svetozaru Miletiću, održan je 23. i 24. septembra, u prostoru seoskog Doma kulture. Tridesetak proizvođača najukusniji suvomesnati đakonija donelo je svoje najbolje divenice i kulenje, a većina nji se i takmičila u izboru za najbolji kulen XI „Kulenijade".

Lemeški kulen je proizvod na koji su Lemešani naročito ponosni, jel je to proizvod koji ima zaštićeno geografsko poriklo, što znači da se mož pripravit samo u Svetozaru Miletiću, i to od sirovina koje potiču s ovog područja. „Kulenijada" je prikazala visok kvalitet lemeškog kulena i sve više mladi proizvođača koji ga po tradicionalnoj recepturi vrhunski pripravljaje. Najteže je, kako ističu proizvođači, sačuvat kulen, što je jednim dilom i tajna dobrog ukusa tradicionalnog lemeškog kulena. Prija svega, geografski položaj i nadmorska visina Lemeša, odnosno povoljni vitrovi u zimsko i prolićno vrime, potom špajcovi i komare građeni od nabijanice koji pružaje najidealnije uslove za čuvanje kulena, i dobrim dilom čine ukus lemeškog kulena specifičnim i drugačijim od sveg drugog kulenja.

Lemeški kulen po tradicionalnoj recepturi još uvik se ne mož nać u dućanima jel postojeći Pravilnik ne pripoznaje specifičnosti ove proizvodnje.

– Da bi se cili proces zaokružio moraju postojat određeni zakonski uslovi, a to znači da je potribno što prija da se donese Pravilnik koji reguliše fleksibilnost pravila higijene rane – kaže **prof. dr Ilija Vuković**, dugogodišnji saradnik, prijatelj i član žirija na „Kulen festu".

Med tridesetak uzoraka koji su ušli u takmičarsku konkurenciju, najbolji lemeški kulen pripravio je upravo lemešan **Ištvan Sevald** koji je dobio priznanje i zlatnu medalju za kvalitet.

Tradiciju pripravljanja Lemeškog kulena danas čuvaju mlađi proizvođači spremni da registruju proizvodnju, u nadi da će izmina postojećeg Pravilnika bit privedena kraju do slideće, 12. „Kulenijade".

Manifestacija je ulipšana i prigodnim sadržajima – izložbom slamarski slika BKC „Lemeški Bunjevci", kulturno-umitničkim programom, tamburašima i prodajom pečene divenice, a to je bio način da se sakupe sridstva za pomoć seoskom zabavištu.

R. P.

LJUTOVČANI ORGANIZOVALI „SIROTI BAL”

Bogatstvo u običajima

U Udruženju građana „Bunjevci Ljutovo” odlučni su da animiraje Bunjevce iz ovog mista, al i da se podsićaje stari običaja. Upravo su to uradili u petak, 29. septembra, kad je organizovan „Siroti bal”, svojevrsno podsićanje na kadgodašnje običaje Bunjevaca, uslovljene piskom di su podizali voćnjake i vinograde.

Pere Ivković Corda

– Kadgod, kad bi velike gazde obrale vinograde i voćnjake, pravili bi feštu, veliku i bogatu. Na take fešte sirotinja nije imala pravo pristupa, nego su gledali iz menu, pa smo se malo postarali da ti pokloni budu bolji, al smo zadrži staro ime – divani **Pere Ivković Corda** iz UG „Bunjevci Ljutovo”, te se zafaljiva svima koji su pomogli, prija svega bunjevačkim institucijama i udruženjima, Udruženju invalidski penzionera na čelu sa **Antunom Nimčevićom**, BKC „Tavankut” na čelu sa **Milicom Iršević**, te svim pojedincima koji su pomogli u organizaciji.

Mladi iz Bunjevačkog kulturnog centra „Tavankut” ulipšali program

Ko je uvaćen u „krađi” moro je kod birova i birovkinje

prikrajka. Zato su se oni dositili da naprave i bal za nji – „Siroti bal”. Oni bi se tako okupili, proveselili, a med balskim darovima povišanim na drotove bili su grožđe, jabuke i kruške. Mi smo sad, fala Bogu, u drugačijem vri-

Nakon što su mladi iz Bunjevačkog kulturnog centra „Tavankut” prikazali dio bunjevački igara, bal je zvanično i počo. Nuz muziku i druženje vrime je prolazilo, a bilo je prilike i da se gosti oprobaje u „krađi” povišani poklona.

– Kad se proglasi da bal počinje, onda se proglašava i da je dozvoljena „krađa”. Ako kogod štogod ukrade, a čuvari, češlani i češlanke, ga ne vide, onda nikom ništa. Al, ako bude uvaćen, onda ga vode kod birova i birovkinje, di mu se simbolično naplaćiva cina onog što je „ukro”.

U okviru bala nije zaobađena ni „šaljiva pošta”. Cina razglednice je bila 200 dinara, a gost i gošća koji su dobili najviše razglednica dobili su i posebne nagrade. **N. S.**

ODRŽANA IGRANKA U LJUTOVU

Proslavili proštenje

U organizaciji Udruženja građana „Bunjevci Ljutovo” u nedilju, 17. septembra, u Domu kulture u Ljutovu, održana je igranka u povodu održavanja proštenja. Ovo je bio povod da svi koji su zainteresovani provedu jedno divno veče, nuz muziku i druženje.

– Po prvi put posli 33 godine organizujemo igranku za ljutovačko proštenje, da se ljudi okupe i druže, jel poslidnji put je ovaka igranka organizovana 1978. godine. Našem Udruženju je cilj da se ubuduće svake godine održavaje ovake igranke i da to priđe u tradiciju – kazo je **Pere Ivković**, pridsidnik Udruženja građana „Bunjevci Ljutovo” iz Ljutova.

U organizaciji ove igranke učestvovali su i Invalidi rada Ljutova na čelu sa **Antunom Nimčevićom**, koji su podržali organizaciju i koji će ubuduće bit saradnici u radu ovog Udruženja.

T. B.

NIGOVANJE TRADICIJE BUNJEVAČKOG KORAKA

Tradicionalno izvorne bunjevačke igre

Igra je veoma složena kulturno-istorijska kategorija i pridstavlja pojavu prisutnu u životu ljudi, koja postoji još iz vrimena praistorije. Ona je dilatnost koja je neuhvatljiva – nemoguće ju je ograničavat, sputavat el smistit u jedan prostor na osnovu kog bi se precizno definisala. U igri vladaje zakoni jednakosti (svi učesnici u igri imaje iste uslove regulisane pravilima), igrom se najlakše iskazivaju unutrašnja osićanja, igra je umitnost, al je i nešto unutrašnje i neobjašnjivo – nešto što nosimo u sebi, što je stalno sa nama i što je dio nas.

Ko najuobičajenija i najčešća odridnica, stil igre se karakteriše ko način na koji narod igra. Način na koji igrači kolektivno tradicionalno izražavaje, prinose svoja osićanja i raspoloženja pomoću anonimno stvoreni pokreta u igri, položaja tila, tipova i vrste koraka u obrascima. „Stil igre je socijalan fenomen ko jezik – i on ima svoju gramatiku i sintaksu". Zapravo, stil narodne igre je element koji je u najvećoj miri karakteriše ko narodnu tvorevinu.

Stil igre je oslikan kroz spoljašnu i unutrašnju stranu:

SPOLJAŠNJA strana pridstavljena je izvođačkim elementima koji su jasni i na oko vidljivi posmatračima. Strukturalno - kinetički elementi u igri poput formacije (otvoreno el zatvoreno kolo, naspramne linije, parovna il solistička igra), pravca il smera kretanja igrača u prostoru ko i sama struktura igračkog obrasca – igračke fraze i motiva u igri, način povezivanja igrača pridstavljaju „uočljivije" elemente u igri.

Tavankutska folklorna grupe iz druge polovine XX vika

UNUTRAŠNJI faktor – unutrašnja strana i osobenost igre ogleda se u psihološkoj karakteristiki načina igranja, odnosno u odnosu pokreta jednog kolektiva. Priciznije kazano, psihološka osobenost ukaziva dal stil karakteriše vedrina, veselost, polet il snaga – zamah u igri, il pak ozbiljnost, zatvorenost (otvorenost), stav igrača koji zapravo definišu stil igre u pravom smislu te riči.

U definisanju karaktera u igri učestvuju: govor (jezik), odnosno akcentuacija, naglasci u ričima i dilovima riči (RITMIČKA KOMPOMENTA), način hodanja, pokret tokom koračanja kod pojedinca, odnosno grupe ljudi, ponašanje u grupi i njeva komunikacija (način na koji divane i gestikuliraju), mimika - izraz lica, stav čovika/ljudi u toku radnog procesa, u toku pivanja, odmora el kaki potpuno neobavezni situacija... dakle, u trenucima koji bi ne/posridno mogli bit uzročno – poslidični i za pokret u igri, gestikulacije ruku, glave el drugi dilova tila, smiso za humor, stepen dositljivosti i snalažljivosti u uslovima života, antropološki izgled ljudi, fizionomija tila.

Prilike za igru kod Bunjevaca su se odvijale u toku cile kalendarske godine, odnosno u toku porodični svetkovina, svadbi, Božića, prela, seoske igranke i slično, osim za vrime Korizme.

– Izvorne bunjevačke igre su dosta zahtivne i komplikovane, al u kojima ima tušta prostora za sposobnost muškog igrača da sam stvara obrasce tj. da stvara svoje „šare". Karakteristika bunjevački igara je u tom što su one elegantne i dostojanstvene i samo ko take se mogu izvodit. Najveću izvornost bunjevački igara čuvaju Tavankućani, koji imaje i svoj specifičan stil – kazo nam je **Velibor Mačković**, pridsidnik „Udruženja za očuvanje bunjevačke tradicije" iz Tavankuta.

Osnovu igračkog repertoara u bunjevačkim igrama čine: „Stari" i „Novi rokoko", „Igrala bi dere", „Divojačko kolo", „Veliko" i „Malo bunjevačko kolo", „Ćuć-kolo", „Slamarsko kolo", „Mazuljka", „Srdim se dušo", „Cupanica", „Keleruj", „Tandrčak", „Momačko kolo". O značaju bunjevački igara govori i to da su „Veliko" i „Malo bunjevačko kolo" med najtežim igrama na svitu.

U kolu se igrači suprotnog pola vaćaje tako što žene meću muškarcima ruke na ramena, a muškarci se drže za ruke isprid žena. Kad se igra „Divojačko kolo", divojke se vaćaje unakrsno za ruke iza leđa, tako da je desna ruka priko live. Zastupljene su i igre u formaciji otvorenog kola di se igrači vaćaje za ruke spuštene doli niz tilo el se vaćaje za mali prst i tada su ruke polusavijene gori, isprid tila.

U parovnim igrama pripoznatljive su igre u tzv. „zatvorenom" paru kada žena vaća muškarca za ramena, a on nju za struk, ko i da se igrači drže za ruke spuštene doli. Pored parovni i igara u kolu, zastupljene su i „trojke", odnosno igra muškarca sa dvi žene (Momačko kolo), karakteristična je improvizacija u igri muškaraca sa variranjom i upotribom različiti elemenata kineto-ritmički modela (i ode dolazi do izražaja veština muškog igrača, jel se njegovo umiće sad ogleda u sposobnosti da igra sa dvi igračice u isto vrime; naime, ne ispuštajuć njeve šake, on ji vodi oko sebe prilikom čega one na trenutak promine svoja mista, a to je izvodljivo jedino ako ji sa visoko podignutim rukama usmirava u pravcu u kojem on želi – oni i dalje obrazuju formu trojke, a ono što se minja je način povezivanja i pozicija u kojoj stoje – isprid njega, nuz, iza leđa, jel ji on praktično „mota" oko sebe).

Kod Bunjevaca dobar igrač nogama „veze" i „iskvrcava" dok mu gornji dio tila miruje, igrač je sklon ukrašavanju i „šare" prosto izviru iz njegove individualne igre, koja pri tom zadržava kolektivni stil. Bunjevke igraju sa puno dostojanstva i brez puno složeni obrazaca, jel njima to ni nošnja ne dozvoljava.

Jedan od najbitniji detalja u bunjevačkim igrama su zvečke koje muškarci nose na čizmama, one zveče prilikom igranja upotpunjujuć zvuk muzičke pratnje. Dobar igrač mož tušta tog da pokaže igrajući svoje šare i dobrim iskvrcavanjom, što bunjevačkim igrama daje posebnu dimenziju.

Nerazdvojnu cilinu narodnim igrama čini i muzička pratnja, te se zbog tog ne mož posmatrat izdvojeno, ko samostalna dilatnost već u okviru nediljne sinkretičke pojavnosti. Igra i pratnja uvik iđu zajedno. Muzička pratnja mora odgovarat karakteru muzike (instrumenata, melodije, karaktera, manira) iz kraja iz koga potiče igre – one čine nediljivu i neodvojivu stilsku cilinu. U bunjevačkim igrama muzička pratnja su tamburaški orkestri sa harmonikom.

– U bunjevačkim igrama mali broj obrazaca je zapisan labanotacijom, tako da je sve manje izvorni obrazaca i sve više novi koreografski, koji ponekad ni ne liče na prvobitne izvorne obrasce, a samim tim se gubi na značaju bunjevački igara, što je nedopušitivo. Zbog tog triba da se pravilno zapišu obrasci labanotacijom i da se bunjevačke igre prinose u svom prvobitnom i izvornom stilu – kazo nam je Velibor Mačković.

T. B.

UDRUŽENJE GRAĐANA „BUNJEVAČKO KOLO" GOSTOVALO U MAĐARSKOJ

„Bunjevačko zlato" na garskoj izložbi

U subotu, 16. septembra, Udruženje građana „Bunjevačko kolo" iz Sombora realizovalo je projekat prikogranične saradnje s Republikom Mađarskom. Na poziv domaćina, **Sime Arsenića** i **Marije Ostrogonac**, u bunjevačkoj etno-kući u Gari, somborske slamarke, članice „Bunjevačkog kola" pridstavile su se sa svoji četrdeset radova, umitnički slika u tehniki slame.

U dobroj atmosferi,u pripunoj avliji etno-kuće, izložbu slika „Bunjevačko zlato" su otvorili pridsidnik UG „Bunjevačko kolo" **Dejan Parčetić** i domaćin bunjevačke etno-kuće Simo Arsenić. Pridsidnik „Bunjevačkog kola" Dejan Parčetić je, izmed ostalog, istako da ovo nije samo kulturno povezivanje, nego i vid podrške bunjevačkom narodu koji živi na teritoriji Republike Mađarske.

– To je samo prvi korak u nizu oko borbe za priznavanje bunjevačke nacionalne zajednice u Mađarskoj – naglasio je Parčetić.

Prigodne tekstove na bunjevačkom i mađarskom jeziku divanila je podpridsidnica UG „Bunjevačko kolo" **Aleksandra Medurić Kalčan**.

Kod domaćina u Gari

Nuz goste iz Gare, Baje, Kaćmara i Bačalmaša, koji su prisustvovali otvaranju, posebno su se istakla dica iz garske osnovne škule, koji su na otvaranje izložbe i razgledanje etno-kuće došli u pratnji zaminice direktora osnovne škule **Magdolne Kubatović-Maćašni**, učiteljice **Smilje Zegnal** i učitelja **Ivana Kričkovića**.

Kulturno-umitnički program, nuz druženje i dobru zabavu, ulipšan je koncertom narodni igara folklornog ansambla KUD „Veseli Santovčani".

Nastavak dobre saradnje na polju kulture slidi, jel nakon uspišne izložbe u Gari, uslidili su dogovori za nove izložbe koje se planiraju u Baji i Kaćmaru.

Ovaj projekat podpomognut je od strane Pokrajinskog sekretarijata za kulturu, javno informisanje i odnose s virskim zajednicama i od strane Grada Sombora.

R. P.

SIĆANJE NA KADGODAŠNJE OBIČAJE

Da nije orača, ne bi bilo kruva ni kolača

Zakoračili smo u oktobar, misec koji nam je dono promine u životu. Vrime je zaladilo, pa se i ruvo minja. Ostavlja se litnje, pa se oblači jesenjsko, što je malo vruće ruvo.

U avgustu smo proslavili dužijancu, zafalili se Bogu za kruv od novog žita, a da bi se taj kruv dobio, mora se prvo posijat žito, a to je prva briga za kruv svagdašnji. Brez kruva se ne bi mogo zamislit život i opstanak na zemlji. Kadgod se kruv zdravo većma cinio i poštivo nek danas, valjda zato što se kadgod zdravo teško dolazilo do kruva. Al to je tako moralo bit, jel je to Bog tako odredio i kazo čoviku, što vidimo iz knjige Postanka 2,17 „Sa znojem lica svoga ist ćeš kruv dok se ne vratiš u zemlju iz koje si uzet".

Berba kuruza, oranje...

Čim se kuruzi oberu, kuružna se oma sklonila s kuružnjaka, da se mož orat pod žito. Poso je bio težak i spor, jel znamo da kadgod nije bilo mašinerije. Oralo se s volovima, jel da nije orača ne bi bilo kruva ni kolača. Ustajalo se rano, jel su se volovi morali prvo naranit, pa čim svane išlo se na oranje. Volovi su bili jaki, samo što su išli sporo, najviše 3 km na sat. Moralo se žurit s poslom dok je lipo vrime, jel ako se okiši, poso zaostane. Vlažna zemlja friško uzorana je mrišila, jel nije bila zatrovana kojikakim otrovima ko danas. Ko nikad nije radio na zemlji, taj to ne mož ni zamislit. Čim se koja njiva uzore, oma se sijalo žito dok je zemlja vlažna, sijalo se ručno, a kad se posije, drljalo se drljačom od kaki veći grebavi grana da se žito zavali zemljom. Onda je rod žita bio manji, važno je bilo da ga bidne za kruv i za sime za godinu. Kad posiju žito kazali su „Mi smo uradili kako smo znali i mogli, a dalje nek se dragi Bog postara". Naši prici su svaki veći poso počimali ričima: „Bože pomozi i blagoslovi", kad završe kazali su: „Gotovo je fala Bogu".

Lipote jeseni

U oktobru je bilo još tušta posla što je tribalo poradit, al stariji su kazali: „Ko radi ne boji se gladi". Jesen je u nikim narodnim pismama opisana ko: „Jesen je tužna u mom kraju", „Lišće od tuge u jesen požuti", „Jesen je plakala s nama", a i mi kad ostarimo kaže se da je to jesen života. Pa i jesen ima svoje lipote i radosti. U jesen zrija najviše voća, crne šljive od koji se kuvo domaći pekmez, zrija grožđe, beru se vinogradi, ko i drugo voće, jabuke, kruške, tunje, a one lipe tunje su se slagale na dolaf, el šafuner, pa je mrišila cila soba. Mlatili su se orasi, lišnjaci i mandule, potom su se očistili pa se ostavljali na tavan da se suše. Donesivalo se šta je bilo na njivi. Sirak od kojeg se vezale metle, vadila se blitva i zeleniš, peršin, šargaripa, poštrenjak, celer i cvekla. Donesivale su se bundeve, one za josag i one velike dinke što su se pekle u kori, pravila se bundevara i kuvo se pekmez.

Laste, rode i druge ptice selice su odletile u južne krajeve. Bašče su se prikopavale, sadio se jesenski bili i crni luk i salata. Lišće je počelo opadat, pa se kupilo i nosilo u korlat da ne ostane na travi priko zime. Krajom oktobra su se mazale kuće i salaši krečom i podvlačila okolo plaša da bidne čisto za Svi svete. Nedilja je bila dan odmora.

Vrime od svatova

Živilo se mirnije, ljudi su se bolje slagali i poštivali, a za mlade se pravile igranke i zabave. Pridveče se mogla čut pisma, čeljad su bili srićna i vesela, niki su se ženili i udavali.

Kad se vinčanje završi, izađu iz crkve i posidaje na karuce, svaki na svoje misto. Snašina rodbina se vrati divojačkoj kući di se nastavi veselje. Svatovi sa snašom odu đuvegijinoj kući, a svekar i svekrva ji dočekaju prid kućom. Karuca sa snašom stanu, a stari svat prodaje svekru snašu. Svekar kaže da je to tušta novaca, a stari svat kaže da nije, jel za te novce ne mož kupit ni junicu na vašaru pa karuca krenu. Svekrva kaže: „Šta se cenkaš, ko da nemaš, već podaj koliko ištu". Svekar ji zove da se vrate, oni dođu i snaša sađe s karuca, poljubi svekra i svekrvu u ruku, a oni pogođen novac zadiju snaši za vinac. Uvedu snašu u sobu, počaste se, pa izađu prid kuću igrat. Gledača puna avlija, svirci sviraje, a svatovi igraje i podvikivaje. Malo posli dođu iz snašine kuće pogačari, kogod od mlađi snašini, brat, snaja, sestre i enge. A to je je isto zdravo stari običaj, kad su se ženili i udavali iz daleka, bilo je slučajeva da su naoružani Turci ukrali snašu. Zato su ovi dolazili za njima, da vide jesul srićno stigli. Donesu pogaču s kojom se počaste pa izađu malo igrat i opet se vrate snašinoj kući. Sad je večera u obadvi kuće, snaša i đuvegija side u pročelju, stari svat do snaše, a kum do đuvegije, oni su snaši i đuvegiji vadili ilo u pladanj. Svirci iđu od gosta do gosta i svakom ispivaje pismu koju želi.

Tako u pismi i veselju prođe vrime. Prid ponoć dođe snašina rodbina u pođane, da vide di se snaša udala. To su išli svi gosti osim stari čeljadi i manja dica. U ponoć snašu starosvatica i kuma uvedu u sobu da se prisvuče, đuvegija joj skine vinac s glave i poljubi svoju vinčanu ženu, a ona sveže maramu na glavu, da se vidi da je sad udata žena, jel kadgod žene nisu nikad išle gologlave.

Kad se snaša prisvuče, kuma i starosvatica je uvedu i svirci zasviraje čardaš, kum i stari svat prodaju novu mladu, isprid nji je rešeto pa kažu: „Naprodaj mlada", ko metne novac u rešeto igra s mladom, pa se nakupi dosta novaca u rešeto. Odjedared uđe đuvegija s jednom rukom uzme rešeto, s drugom mladu za ruku pa uteknu u drugu sobu da ostave novce. Veselje se nastavlja, gosti igraje. Oko dva sata pođani pođu, a mlada ji nude s pićom, svakog gosta poljube i isprate, a oni je darivaje s novcima. Svatovi se i dalje vesele, kad se pripravljo ručak, gosti su sidali za astal, a mlada nije sidala za astal, već je dvorila goste. Kad su gosti polazili kući, mlada je svakog nudila pićem i poljubila, a oni su je darivali s novcem.

U subotu posli svatova su mladenci išli kod kuma prat noge, a posli kod starog svata i svakako da su dobili malo novaca. U prvu nedilju su mladini roditelji dolazili kod ćeri u goste, a pretelji su ji lipo dočekali i spemili svečanu užnu. Doneli su poklon i darovninu što je snaša tamo dobila od rodbine. Malo se bolje upoznaje s preteljima i da vide u kaku je kuću jim je ćer došla. U drugu nedilju je ćer s čovikom prvi put išla u goste kod roditelja. Tu se spremala svečana užna, dočekivali su ji ko drage goste. Mladenci su od novaca što su dobili i naljubili, kupili su šta mogu. Kod imućniji je bilo i više novaca, a kod siromašniji manje, al uvik se za to moglo štogod kupit, a većinom su kupovali josag, jaganjce, prasice, telad, već šta su mogli. I to jim je bila prva prćija, pa su tako mladenci počeli kućit kuću.

A. V. K.

Sveci koji se spominjemo

Svete Male Terezije se spominjemo 1. oktobra. Ona je karmelićanka, koja je još ko mala bosonoga curica svoj život posvetila Bogu. U svom kratkom životu od 1873. do 1897. godine kazala je „U Nebu ću živit vičnо, ako ode na zemlji činim dobra dila". Naši anđela čuvara se spominjemo 2. oktobra, a svi mi imamo svojeg anđela čuvara koji nas čuva i brani ovaj dan, nek nas čuva i brani i ovu noć, od napasti, nagle smrti, teške bolesti i od svakog drugog zla. Svetog Franje Asiškog se spominjemo 4. oktobra. On je bio sin jedinak jednog pribogatog trgovca. Bio je učeni mladić pogani roditelja. Franju su obratile riči Svetog pisma. Šta vridi čoviku da sav svit dobije, a dušu svoju izgubi. Franjo se odreko slave i velikog bogatstva i očo živit pokornički

život u siromaštvu, čistoći i molitvi, ispovidat ljude i privest ji Bogu. On je začetnik naši fratrova franjevaca, koji su naše pritke u nevolji okupljali i štitili od Turaka, u bolesti od kuge nigovali i dvorili. Pa i danas nam pomažu u borbi protiv zla.

Rožarske krunice koju molimo Blaženoj Divici Mariji spominjemo se 7. oktobra. To je društvo od 20 članova, koji svaki dan izmole po jednu desetinu krunice koja dođe po redu. Ovu krunicu je osnovala Blažena Divica Marija Paula, a Grgur papa XVI je potvrdio 1832. godine. Članovi mogu bit muškarci i žene od 15 godina pa naviše dok su živi. Svakoje društvo od 20 članova kad mole krunicu pletu vinac Blaženoj Divici Mariji.

Svetog Luke evanđeliste spominjemo se 10. oktobra. On je bio iz poganske porodice u Antiorhiji, bio je škulovan za doktora. Kasnije se obratio i pratio svetog Pavla na misionarskim putovanjima. Napiso je drugo sveto evanđelje Isusa Krista. Svetog Šimuna i Jude Isusovi apostola spominjemo se 28. oktobra. **A. V. K.**

BUNJEVAČKA ZDILA

Specijaliteti u jesen

Pivčiji paprikaš s valjuškima

1 domaći pivac od 2 ½ kg
2 krumpira
1 peršin
1 šargaripa
1 babura paprika
2 kašike masti
2 glavice crnog luka
sitne paprike
1 kašika soli
papra u zrnu

Napravit zapršku od masti, isickan luk malo propržit, dodat istrenican peršin i šargaripu, malo prodinstat, dodat sitnu papriku i meso, nalit vode da pokrije meso. Kuvat na laganoj vatri, dodat krumpir isičen na polak i papriku baburu učitavo, 1 kašiku soli i koje zrno papra. Napravit valjuške od 20 deka brašna, 2 jajeta i malo vode. Kad je meso skoro gotovo, vilicom uzimat tisto i mećat u paprikaš i kuvat još 15 minuta. U istoj laboški iznet na astal. Nuz paprikaš servirat salatu od kupusa.

Kitkes štangle

80 deka tunja
80 deka šećera
10 deka ora
1 čaša vode
2 oblatne

Tunje očistit i istrenicat, orase samlit. Od šećera i vode skuvat sirup, dodat tunje pa još kuvat da se tunje skuvaje, dodat orase, izmišat i vruće namazat na jednu oblatnu priko tog drugu oblatnu, pritisnit i ostavit da se ladi. Ladne oblatne isić na štangle.

Voćna salata

1 kg banana
1 kg zerdelija
2 veće mandarine
2 deka suvog grožđa
1 kašika ruma
6 kašika šećera
2 šlaga
10 deka žele bombona
2 kašike šećera

Voće očistit, isić na sitne kocke, grožđe polit vrućom vodom da nabrekne. Otrt čistom krpom pa metnit u voće, dodat šećer, rum i šlag, izmišat pa pomećat u manje zdilice za kompot. Jedan šlag umutit sa deci vode i 1 kašika šećera pa pomećat odozgor na salatu. Žele bombone sitno isickat pa pomećat na šlag. **A. V. K.**

SEOBA BUNJEVACA U BAČKU 1687. GODINE

Značajno odredili etničke granice južnog slovenstva

Navršilo se 330 godina od najveće seobe Bunjevaca u Bačku, koja se dogodila u lito 1687. godine. Bila je to poslidnja bunjevačka seoba sa prostora Dalmacije, Like i jugozapadne Bosne, odnosno tadašnjeg Kliškog i Ličkog sandžaka.

Bunjevci su, decenijama prija ove seobe, već naseljavali prostore Podunavlja. Prvi trag njevog prisustva u Panonskoj ravnici zapisan je 1566/67. g. u popisu Sremskog sandžaka, kad je u katoličkom selu Viršojovci, u nahiji Nemci (u zapadnom Sremu), zapisan **Jakov Bunjevac**. Najranija seoba Bunjevaca u Bačku i Podunavlje dogodila se oko 1607. godine. Iz šire okoline Drniša tada je, u ove krajove, doseljeno oko 2.000 „morlački" kuća (Morlacima je nazivano katoličko i pravoslavno stočarsko stanovništvo u planinskom zaleđu primorski gradova Dalmacije). Još jedna seoba dogodila se oko 1619/20. godine, pa su tada Bunjevci prvi put zapisani ko stanovnici grada Baje. Već 1622. g. katolički misionar don **Šimun Matković** zatražio je od Rima da bude potvrđen za župnika u župi Bunjevci (la parochia detta Bunievzi), u Kaločkoj nadbiskupiji, kojoj je, formalno, pripadala cilokupna teritorija Bačke. Bunjevci se naredni godina i decenija, tokom 17. vika, javljaje ko stanovnici Baje, Sombora, Jankovca, Gare, Bajmoka, Đurđina i salašarski i seoski naselja u okolini Subotice. Povrimeni seoba bilo je i tokom kasniji decenija, posebno posli završenog Kandijskog rata, početkom sedamdeseti godina 17. veka. Da je

Bunjevački ratnik krajom 17. vika

Bunjevci u 18. viku

znatan broj Bunjevaca živio u Bačkoj prija poslidnje seobe 1687. godine, govore arhivski izvornici i i zapisi iz franjevački crkveni matični knjiga u kojima su, tokom druge polovine 17. vika, zapisana nika od kasnije poznati bunjevački porodični prizimena – **Aničić** (1670), **Antunović** (1677), **Bajić** (1682), **Bašić** (1681), **Bošnjak** (1677), **Burnać** (1668), **Garić** (1668), **Goretić** (1681), **Jurić** (1677), **Jozić** (1678), **Mamužić** (1675), **Matić** (1681), **Mijić** (1678), **Milanković** (1681), **Raič** (1646), **Stipanović** (1677), **Strilić** (1682), **Zetović** (1682), **Žuljević** (1676) itd.

U vrime austrijsko-turskog el Velikog bečkog rata (1683-1699), nakon niza poraza od hrišćanski vojski, turska vojska i civilna vlast počeli su da se povlače sa prostora Ugarske, koju je sultan **Sulejman** osvojio jedan i po vik ranije. Tokom 1686. i 1687. g. oslobođeni su Budim, Segedin, Pečuj, Mohač, Kaloča, Baja, Subotica, Sombor i Bač, a ovdašnje tursko stanovništvo iselilo se prija dolaska hrišćanske vojske, pa su u ovim naseljima ostali samo relativno malobrojni bunjevački, srpski i mađarski starosidioci (znatno više njevi sunarodnika, posebno kada je rič o Bunjevcima i Srbima, živilo je u tursko vrime izvan gradova, po okolnim selima i salašima). Trupe bavarskog kneza Maksimilijana spuštale su se, početkom lita, iz Solnoka i Segedina kroz Bačku, uz reku Tisu, pa su se 3. jula nalazile kod Martonoša, izmed Segedina i Sente, a nikoliko dana kasnije, 9. jula, u njegovom štabu pojavili su se izaslanici Bunjevaca (bavarski knez ji u svojem izvištaju naziva die catolischen Rätzen) **Dominik Dujo Marković** i **Đuro Vidaković**, koji su sa oko 5.000 ljudi prišli sa prostora Kliškog i Ličkog sandžaka u Bačku i zatražili da budu metnuti pod komandu i zaštitu carske vojske, te da im se dodili nemački komandant i tri zapustile turske palanke (Segedin, Subotica i Baja), di bi se nastanili. Pod oružjom su imali 1.500 ljudi i bili su spremni da se oma uključe u borbu protiv Turaka. Posli pridstavke **Markovića** i **Vidakovića**, koju su odneli u Beč, Dvorski ratni savit je 1. septembra odobrio njev ostanak u Bačkoj i naseljavanje u Segedinu, Baji i Subotici. Kako je u međuvrimenu oslobođen i Sombor, dio doseljeni Bunjevaca, sa svojim pridvodnikom Dominikom Dujom Markovićom, nastanio se iste jeseni u njemu.

Zapisano pridanje divani da je, nuz vojne zapovidnike Vidakovića i Markovića, poslidnju bunjevačku

pridvodilo i 18 franciškana (franjevaca), od koji se većina kasnije vratila u svoje bosanske el dalmatinske samostane, a ko duhovnik nuz doseljene Bunjevce osto je još godinu dana fra **Anđelko Šarčević**. Ubrzo su u svim većim naseljima sa bunjevačkim stanovništvom osnovane redovne franjevačke rezidencije, koje će kasnije prirast u samostane.

Naseljavanje novodoseljeni Bunjevaca neposridno je uređeno patentom koji je general **Antonio Karafa** izdo 17. oktobra 1687. g. u Eperješu. Misto boravka i status doseljeni Bunjevaca el, kako ji general naziva, Rascijana katoličkog obreda (Rasciani Ritus Catholicorum), određeno je po neposridnom odobrenju cara **Leopolda**. General Karafa patentom potvrđiva da bunjevački prvaci Dominik Dujo Marković i Đuro Vidaković, sa svojom milicijom (cum Rascianis Omnibus Militibus), mogu, brez ikakve zaprike, da ostanu nastanjeni u Bačkom okrugu, izmed Dunava i Tise, od Baje, Subotice, Martonoša i Sente, do Sombora, Bača i Titela. Doseljeni Bunjevci i njeva milicija neće bit zavisni, nit potčinjeni bilo kojem generalu el oficiru mađarske vojske, nego samo generalu Karafi, pod čiju se zaštitu meću. U nadležnost bunjevački pridvodnika Markovića i Vidakovića niko, i ni pod kojim izgovorom, nije imo pravo da se miša, nit da ji uznemirava, a oni su dobili pravo da prikupljaje razbižane stanovnike, ko i da iz turski oblasti dovode druge naseljenike, da meću oficire i čine sve za carsku službu, nezavisno od mađarski vlasti. Obadvojica pridvodnika dobila su kapetanske činove (Marković u Somboru, a Vidaković u Baču) i pravo da mogu zatvarat skitnice bez pasoša, vaćat razbojnike, progonit sumnjive i pridavat ji nadležnoj komandi u Segedinu, kojoj se mogu obraćat za sve potribe. Bunjevački kapetani sa svom svojom milicijom nisu zavisni od bilo koga, osim od Karafinog generalata i komandanta u Segedinu, što je izričita carska zapovist kojoj, pod pritnjom teške kazne, niko ne smi da se suprotstavi. U jednom kasnijem dokumentu majora **Marka Markovića**, unuka Duje Markovića, navedeno je da je Dujo Marković, osim somborskim, bio zapovidnik i subotičkim, bajskim, martonoškim, senćanskim, titelskim, bačkim i ostalim pograničnim militarima.

Ne postoje sačuvani arhivski zapisi o ranijem mistu porikla doseljeni bunjevački porodica, al na osnovu uporedni podataka iz 17. i 18. vika možemo da zaključimo da su prizimena znatnog dila, na primer, somborski bunjevački porodica, istovetna sa prizimenima porodica iz Sinja i Sinjske krajine, odnosno da, virovatno, potiču iz isti krajova (zapadna Hercegovina, jugozapadna Bosna) iz koji je, krajom 17. vika, naseljena i Sinjska Krajina. Ipak, nike značajne bunjevačke porodice bile su poriklom iz Ogulina (**Strilići**), od Bribira kod Skradina (**Parčetići**), el iz jugo-zapadne Bosne (**Markovići** i **Vidakovići**, ko i ranije doseljeni **Sučići**).

Priseljeni Bunjevci, kojima su se u trupama milicije uskoro pridružili i Srbi doseljeni u Velikoj seobi 1690. godine, učestvovali su u znamenitim bitkama austrijske vojske protiv Turaka kod Slankamena 1691. g. (di je poginio somborski kapetan Dujo Marković) i Sente 1697. godine, pa su, zafaljujuć njevoj iskazanoj hrabrosti, najvažnija bunjevačka gradska uporišta Subotica i Sombor dobila 1702. g. status vojnički šančeva na Potiskoj vojnoj granici. Kasnije su ovdašnji Bunjevci graničari učestvovali i u krvavom dugogodišnjem ratu protiv **Rakocijevi** mađarski ustanika (1703-1711), u austrijsko-turskom Varadinskom (1716-1718) i Beogradskom ratu (1737-1739), u Ratu za poljsko nasliđe (1734/35) i u Ratu za austrijsko nasliđe (1741-1745), nakon čega su kadgodašnji šančevi Subotica i Sombor i zvanično razvojačeni.

Naselivši se po Bačkoj, Bunjevci doseljeni 1687. g. znatno su se razgranali, pa su postali stanovnici bački gradova Subotice, Sombora i Baje, ko i čitavog niza sela (Aljmaš, Bajmok, Bikić, Boršod, Čantavir, Čikuzda, Čatalja, Čonoplja, Čavolj, Đurđin, Gara, Gornji Sentivan, Hajoš, Jankovac, Kaćmar, Kelebija, Kunbaja, Ludoš, Madaraš, Miljkut, Palić, Pandur, Roglatica, Vaškut itd.).

Poslidnja i najveća seoba Bunjevaca u Bačku 1687. g. doprinela je da, ranije relativno malobrojno bačko bunjevačko stanovništvo, postane jedna od najveći ovdašnji etnički skupina, koja je svojim prisustvom značajno određivala etničke granice južnog slovenstva, što će, više od dva vika kasnije (1918), bit prisudno prilikom određivanja severni granica kadgodašnje Jugoslavije i današnje Srbije.

Milan Stepanović

PRIDSTAVNICI BKC „BAJMOK" VIŠTI U KUVANJU KOTLIĆA

Ukusan i pivčiji i riblji

Pridstavnici Bunjevačkog kulturnog centra „Bajmok", koji su krajom avgusta bili dobri domaćini čeljadi koja uživaje u kuvanju domaći ila, u proteklom periodu su se pokazali i ko dobri kuvari na „gostujućem" terenu.

Na poziv majstora kulinarstva i međunarodnog sudije **Ferenca Sabo Posa**, ekipa BKC „Bajmok" je učestvovala na takmičenju u kuvanju pivčijeg paprikaša u Bačkoj Topoli, na salašu „Kinga 273". Nuz kuvanje pivčijeg, ekipe su se takmičile u još dvi kategorije, kuvanju pilećijeg paprikaša i paprikaša od želudaca. Za titulu najbolji majstora u kuvanju pivčijeg paprikaša borilo se 37 ekipa, a nuz to takmičenje, ocinjivali su se i izgled, opremljenost štanda, sta-rovinski kolači, rakija... Za BKC „Bajmok" su stigle dvi nagrade, treće misto u kategoriji aranžiranja štanda, te posebno priznanje za najangažovaniji štand.

Poziv za druženje uputio je i Mađarski kulturni centar „Doža Đerđ" iz Bajmoka, a oni su organizovali tradicionalno takmičenje u kuvanju ribljeg paprikaša. BKC „Bajmok" je nastupio sa dvi ekipe, a najlipša nagrada svima je bilo lipo druženje sa komšijama, nuz muziku i dobro ilo, koje je trajalo do duboku u noć. **N. S.**

STIŽE NAM LADNIJI DIO GODINE I BORBA ZA ZDRAVLJE

Zimski borci za imunitet

Kako nam se ladniji dio godine polagano, al cigurno približava, vridno je pažnje podsitit se kako se možemo pripravit, odnosno preventivno zaštitit od prilada svake fele, i sačuvat dobar imunitet.

U mnogim zdravim namirnicama biljnog porikla nalaze se prirodni antibiotici. Često su ove zdrave namirnice lako dostupne i dokazano je da imaju antiupalna svojstva. Ono što je još važnije, istovrimeno diluju antibakterijski, antigljivično i antivirusno.

Kiso kupus lik za priladu

Ovi prirodni antibiotici (kupus, kelj, prokelj i brokoli) obiluju vitaminom C. Jedna porcija kupusa obezbiđuje dvi trećine dnevni potriba za ovim antioksidansom. Zato je sasvim jasno zašto bi kupusi tribali bit zvizde zimski jelovnika. Za prevenciju prilade priporučiva se po šolje soka od kupusa dnevno, začinjenog kašičicom meda. U slučaju bronhitisa i kašlja korisni su oblozi od listova.

Med spričava infekcije

Sirovi med, pogotovo onaj tamni, hiljadama godina važi za jedan od najefikasniji likova protiv infekcija. Njegova svojstva potvrdila je i savrimena nauka. Ovaj pčelinji proizvod svoja fenomenalna antibaktericidna svojstva duguje visokom sadržaju vodonik-peroksida. Al, to nije sve: nedavno je otkriven još jedan mehanizam pomoću kojeg dragocina namirnica diluje na nepoželjne mikroorganizme. Prirodni antibiotici u njemu podjednako diluju na viruse, bakterije i gljivice. Pčele u med ubrizgavaju enzim defensin, kojim svoj produkt štite od kvarenja, uništavajuć sve što mož doprinet tom procesu.

Fermentisana rana osnaživa

Zimska trpeza naši pridaka nije se mogla zamislit brez turšije, čije je protivupalno dejstvo dokazala i nauka. Ukiseljeno povrće kupus, krastavci, paprika, šargaripa, karfiol su odlični saveznici. Također, turšija pripravljena na prirodan način, bez konzervansa, obiluje antioksidansima. Najvažniji su probiotici koji obnavljaju i uravnotežuju crivnu floru, što jača otpornost na sve infekcije, uključujuć i respiratorne.

Bili luk je najmoćniji

Protivupalna svojstva bilog luka mnogima nisu nikaka novost. Poslidnja istraživanja potvrdila su da ovo moćno povrće uništava čak i zlatnu stafilokoku. Protiv ove bakterije mnogi sintetički antibiotici su potpuno nemoćni, te je ona sve učestaliji uzročnik fatalni infekcija u bolnicama. Najbolji prirodni antibiotici za grlo pronalaze se u bilom luku. Tačnije, njegov likovit sastojak alicin diluje antivirusno i antigljivično. Priporučiva se za ličenje zimski infekcija i prilada.

I bobičasto voće liči

Zbog obilja vitamina C, kojeg ima u većini plodova, voće je neizostavan dio prevencije i terapije „zimski" oboljenja. Ipak, nike vrste imaju i antibiotsko dilovanje, ko što su borovnica, kupina, brusnica i crno grožđe. Obiluju tamnim pigmentom antocijaninom, koji je odličan saveznik u borbi protiv upalnih procesa u organizmu.

Eva Kovač Pečkai

NE KORISTIMO DOVOLJNO POVOLJNE USLOVE

Gajenje lešnika

Srbija svoje potribe za lešnikom, a misli se prija svega na konditorsku industriju, uglavnom podmiriva uvozom, mada u našoj zemlji postoje povoljni uslovi za uzgoj lešnika. Poslidnji godina primetan je povećan interes za sadnjom leske.

Sa privredne tačke gledišta, u povoljnim ekološkim uslovima i sa relativno skromnim ekonomskim ulaganjima u odnosu na druge vrste voćaka, lešnik daje dobre prinose, a time i veliku rentabilnost. Leska prvi rod daje u drugoj, a najčešće trećoj godini, dok se pun rod mož očekivat posli šeste godine, kad se mož ostvarivat 2-3 tone ploda po hektaru. Randman jezgre iznosi 42-47%.

U kulturama, lešnik se mož uzgajat do 600 metara nadmorske visine. Lešnik zahtiva svitlost i toplotu sa što manjom godišnjom i dnevnom temperaturnom amplitudom. Sridnja godišnja temperatura vazduha triba da je iznad 9,5 C i godišnja količina padavina priko 1.000 mm. Prema tome u područjima sa manjom godišnjom količinom padavina potribno je obezbidit navodnjavanje. U uslovima česti mrazova triba vodit računa o sastavljanju oprašivača koji su otporni na niske temperature, odnosno koji ne cvataju u vrime mogući pojava mrazova. Lešnik se sadi na rastresitom, vlažnom, propustljivom, dubokom zemljištu, koje ne smi bit kiselo.

Prija podizanja zasada, potribno je obavit analizu zemljišta, kako bi se nedostajuća raniva unela u zemljište na dubinu do 50 cm rigolovanjom. Prve godine posli sadnje leska se ne đubri, jel su đubriva uneta prija sadnje, a druge godine se đubri sa 20% godišnje potribni količina. Svake godine količine đubriva se povećavaje za 20%, a od šeste godine se primenjivaju pune doze đubriva. Orjentacione norme đubrenja u punom rodu iznose oko 150 kg azota, 80 kg fosfora i 150 kg kalijuma po ha, na optimalno obezbiđenim zemljištima. Ukoliko se analizom utvrdi manji el veći sadržaj nikog hraniva, obavlja se korekcija količina. Stajnjak se mož davat svake treće el četvrte godine u jesen, al ga triba unet u zemljište raznim oruđima (gruber el freza), sem ukoliko se prostor u međuredu održava zatravljivanjom.

Lešnik zahtiva dovoljno vlage u zemljištu, naročito u fazi intenzivnog porasta plodova, od polovine maja do polovine avgusta. Navodnjavanjem se prinosi povećavaju i do 50%. Najpovoljnije je navodnjavanje sistemom kap po kap.

Ako se leska gaji u vidu grma, ne triba dozvolit razvoj velikog broja izbojaka. Oni se rezidbom obnavljaju, vodeć računa da osvitljenost krune bude dobra. Kalemljena leska koja se gaji ko stablašica, oriziva se minimalno. Potribno je proriđivat krunu, i usmiravat rast skeletni grana da se dobije dobra prosvitljenost krune.

Uzimajuć u obzir klimatske, zemljišne i ekonomsko-organizacione uslove ko i mogućnost prirade i plasmana plodova lešnika, triba izabrat najpogodnije sorte. Glavna orijentacija je da se gaje veoma rodne sorte naminjene industrijskoj priradi i sorte kombinovani svojstava koje se mogu koristit i za industrijsku i za stonu potrošnju, a takođe i kao oprašivač glavne sorte. Sadnja se obavlja sa dobro ožiljenim sadnicama. Lešnik je uglavnom samo besplodna biljka, pa u zasadima koji se podižu mora bit zastupljeno više sorti. Za dobar uspih zasada triba zasadit najmanje 4-6 sorti radi uspišne oplodnje. Pri ovom, glavna sorta triba da bude zastupljena sa oko 60%, a ostale sorte oprašivači sa 40%. U tom cilju pridlažu se slideće sorte: Istarski 60%, Apolda (Rimski)10%, Davijana (Fihtverder)10%, Ludolf 10%, Avelino (Halski)10%. Raspored sorti u zasadu triba da bude tako postavljen da se glavna sorta i oprašivači u redu naizmenično sminjuju.

Na osnovu pridloženi sorti vidi se da su u pitanju uglavnom sorte koje su mahom sridnje bujne, pa se na osnovu tog i određuje razmak sadnica. Priporučiva se sadnja na rastojanju od 5-6 metara izmed redova i 4-5 metra izmed sadnica. Redovi po mogućstvu triba da imaje pravac sever-jug radi boljeg osvitljavanja.

Zasadi lešnika se mogu uspišno štitit sa relativno malim brojom prskanja. Nedovoljna zaštita, međutim, mož permanentno iz godine u godinu dovest do potpunog gubitka roda uslid kombinovanog štetnog dejstva štetočina i u vezi sa njima pojačanom pojavom gljivični obolenja zbog nastali povrida. Ko i kod voćni vrsta, zbog mogućnosti infekcija grana, pojave rak rane, bakterijski i gljivični obolenja lišća, mogućnost pojava i širenja truležnica korena, pored programa prskanja neophodna je i određena higijena zasada. Ona se najčešće sastoji u uklanjanju suvi grana, zaraženog lišća, spričavanju pritiranog vlaženja zemljišta, uništavanju korova. Najvažnije štetočine i bolesti leske su: leskina grinja-Phytoptus avellanae, zeleni bukvin krasac-Agrilus viridis, leskin surlaš-Curculio nucum, leskina stenica-Gonocerus acuteangulatus, zelena lisna stenica-Palomena prasina, pepelnica-Phyllactinia guttata, antraknoza-Piggotia coryli, rak-Cytospora corylicola, trulež korena-Armillaria mellea. U većini proizvodni godina u cilju uspišne zaštite lešnika od bolesti i štetočina dovoljno je izvršiti 5-7 tretiranja godišnje.

Nikola Ostrogonac dipl.ing,
savitodavac PSS Subotica

ZANIMLJIVO ISTRAŽIVANJE SPROVEDENO U AUSTRIJI

Vuk snalažljiviji od kera

U istraživanju nedavno sprovedenom u Austriji, grupa evropski naučnika je testirala sposobnosti vukova koji su naviknuti na ljude, a takođe i kera, bliskog rođaka vuka. Sudeći po istraživanju i zaključcima do koji su istraživači došli, evolutivna sličnost im ipak nije jednako raspodilila i sposobnost donošenja zaključaka. Dobar primer za to je sposobnost da se zaključi ako određeni objekat proizvodi buku kad se pomera to znači da se u njemu nalazi rana.

Istraživači **Mišel Lamp**, sa holandskog Univerziteta u Njimegenu, **Juliana Brejer** sa Maks Plank Univerziteta iz Nemačke, **Julija Kaminski**, sa Univerziteta Portsmouth, i **Žofia Viranji**, sa Veterinarskog Univerziteta u Beču, sproveli su ovo istraživanje na 14 kerova i 14 socijalizovani vukova.

Kerovima i vukovima jednako je pomagano da u mnoštvu kutija dođu do one koja nije prazna, već nedostatku lovine postaje i strvinar.

U ovakim situacijama kerovi su pokazali umanjenu pronicljivost, ko i želju da se dođe do boljeg uvida šta se nalazi u kutiji. Vukovi su, nasuprot kerovima, često, i bez pomoći ljudi sa interesovanjom pokušavali otkrit šta proizvodi buku u postavljenim kutijama. Ovo je donekle razumljivo, jel vukovima je radoznalost priko potribna ko i sama veština lova, pa je i kod socijalizovani primeraka još uvik očuvana. Jel vuk nije samo lovac, već u sadrži ranu. To je činjeno prija svega pokazivanjom rukom. Kerovi i vukovi su se u ovakim situacijama morali oslonit na svoje sposobnosti da donesu zaključak šta im se poručiva, a da pritom nemaje mogućnost uspostavit kontakt očima sa osobom koja im pokaziva pravac kutije s ranom.

Kerovi i vukovi podjednako su pokazali sposobnost da se orijentišu naspram pomoći koju im ljudi pružaje, al samo ako je uspostavljen kontakt očima. Al bez toga situacija je bila nešto bolja za vukove, dok su kerovi gotovo uvik ostajali u nedoumici šta činiti. Ovim testiranjom ustanovljena je očigledna pridnost vukova nad kerovima, kad je u pitanju sposobnost razumivanja korelacije uzroka i poslidice.

– Rezultat naše studije ukazuje da je pripitomljavanje imalo uticaja uzročno razumevanje pasa – kazala je Lampova i dodala:

– Ne može se odbaciti ni to da su vukovi uporniji od pasa u ovakvim istraživanjima. Psi su naviknuti da dobijaju hranu od ljudi, a vukovi su evolutivno očuvali sposobnost da je sami pronalaze u prirodi.

– Naše istraživanje je unikatno, jer jer ne samo da poredi vukove i pse već to čini u jednakim uslovima – govori Brejerova, pa nastavlja:

– Takođe smo istraživali pse koji žive u čoporima i ljubimce koji žive s porodicama, ovim je tim bio u mogućnosti da razdvoji efekte domestikacije i uslova života testirani životinja. Rezultati kod pasa bili se nezavisni od uslova života. Ovo naše istraživanje čini unikatnim, nad ove dve grupe životinja u kontrolisanim i jednakim uslovima.

Istraživačima je takođe bila interesantna sposobnost vukova već na osnovu kontakta očima donose određene zaključke, što kod kerova nije bio slučaj ni jednom. Istraživači uvažavaju i činjenicu da su vukovi socijalizovani, što je moglo imat uticaja na ishod testiranja u korist vukova više nego što bi to bilo da su divlji.

Ovo je možda donekle i zamaskiralo činjenicu da kerovi imaju priliku učit o ljudima cili svoj život, dok je kod vukova to ritko kad slučaj. Utoliko više i čudi konfuzija kod kerova, kad je kontakt očima jedina vrsta pomoći u nalaženju kutije sa ranom, zaključili su naučnici.

T. K. M.

ZAVRŠENO ŠESTO IZDANJE MEMORIJALA „JOSIP MARKOVIĆ”

Vizura odbranila trofej

Odbojkašice Vizure odbranile su trofej na Memorijalnom turniru „Josip Marković – čika Joso” koji je po šesti put održan u Subotici. Gošće iz Beograda su tokom dva dana takmičenja na severu Bačke pokazale najbolju igru, zabilužile su sve tri pobide, te im je i zasluženo pripo trofej za prvo misto.

Drugo misto pripalo je domaćinu, ekipi Spartaka, a Golubice su do te pozicije došle zafaljujuć pobidi u završnom duelu, sa 3:1 su savladale Crvenu zvezdu, te su se tako plasirale isprid Jedinstva iz Stare Pazove, te crveno-bili koje su ponele i fer-plej priznanje.

Za najboljeg libera proglašena je **Aleksandra Stepanović** iz Crvene zvezde, **Emilija Antanasijević** iz Jedinstva bila je najbolji tehničar, **Tanja Sredić** iz Spartaka je dobila priznanje ko najbolji bloker, dok je za najbolju igračicu šestog Memorijala proglašena **Sara Lozo** iz pobidničke ekipe.

– Čestitam mojim saigračicama na još jednom osvojenom turniru, prošle nedelje smo gostovale u Bajinoj Bašti, sada u Subotici. Ovo je bio veoma jak turnir, bilo je dosta neizvesnih mečeva, svako je svakoga mogao da pobedi, kao što se i videlo. Nastupile su sve ekipe koje konkurišu za visok plasman u Super ligi, ali nam predstoji prvo Super kup, izgubile smo u tom meču prošle godine, sada želimo pobedu – istakla je Sara Lozo, najbolja igračica turnira.

Na pitanje da li je možda Jedinstvo čuvalo pokoji adut za meč Super kupa Emilija Antanasijević odgovara, „Možda”, te dodaje:

– Čestitam prvo upravi ŽOK Spartak na još jednoj dobroj organizaciji, a nama je bila čast da nastupimo. Treće mesto i nije tako loše, dosta je promenjena ekipa u odnosu na prošlu sezonu. Mi smo dale svoj maksimum u ovom momentu.

Tanja Sredić je obradovala Subotičane svojim priključenjem u jato Golubica, a iako to neće bit za cilu sezonu, svaki njezin nastup će bit od velike pomoći mladoj ekipi Spartaka.

– Memorijal je protekao u najboljem redu, a prvo mesto je zasluženo pripalo Vizuri. Mi smo se trudili da iz meča u meč pružimo što bolje partije, mislim da smo na kraju tako i uspele da završimo. Ekipa je mlada, vidi se da ima dosta oscilacija i trudićemo se da to svedemo na minimum – dodaje Sredićeva. **N. S.**

ZAJEDNIČKA SARADNJA AP VOJVODINA I GRADA SUBOTICE

Bolji uslovi za sport i đake

U zajedničkoj saradnji AP Vojvodine i Grada Subotice Osnovna škula „Jovan Mikić” dobila je obnovljen sportski teren sa tartan podlogom, a ukupna vridnost projekta iznosila je oko 2,5 miliona dinara.

Nov teren obašli su **Vladimir Batez**, pokrajinski sekretar za sport i omladinu, **Nemanja Simović**, član Gradskog veća Subotice, zadužen za sport i omladinu, **Goran Marinković**, generalni sekretar Sportskog saveza Subotice, a ugostila ji je direktorica OŠ „Jovan Mikić” **Marija Milodanović** koja je tom prilikom istakla.

– Zahvaljujem se svima koji su nam pomogli da se ovaj projekat realizuje. Zahvaljujem se i gradonačelniku Subotice koji je potrebe škola i unapređenje uslova za izvođenje nastave u školama uvrstio među prioritete u radu lokalne samouprave, što nama zaista mnogo znači.

– Izgradnja sportske infrastrukture, adaptacija i rekonstrukcija sportskih terena jedan od prioriteta Pokrajinske vlade i Pokrajinskog sekretarijata za sport i omladinu – istako je Vladimir Batez.

– Kao što smo i obećali, izgradnja nove sportske infrastrukture biće jedan od prioriteta u radu subotičke lokalne samouprave. Novi sportski teren sa tartan podlogom koji poboljšava kvalitet nastave fizičkog vaspitanja i smanjuje opasnost od povreda kod dece. Nakon rekonstrukcije fiskulturne sale u OŠ „Sveti Sava” ovo je još jedan zajednički projekat Pokrajinske vlade i Grada Subotice. – kazo je Nemanja Simović

N. S.

Horoskop za oktobar

Poso: Period koji će mnogima od vas bit pun trzavica i neizvisnosti, možete iskoristit da iskristališete svoje ciljove i odbacite sve za šta utvrdite da ne služi svrhi na putu ka uspihu.
Ljubav: Ljubomora koju gajite lako bi se mogla pokazat potpuno neosnovanom, potrudite se da vam ne donese trajno negativne poslidice.
Zdravlje: Česte glavobolje i ositljivost na temperaturne promine.

Poso: Želja da ostanete konkurentni u poslu koji radite, zahtivaće od vas poteze koji se kose s vašom poslovnom etikom. I mnogi će na ovom testu morat porazmislit koliko uspih vridi, ko i šta je za isti prihvatljivo uradit, a šta nije. Ovu granicu možete prić samo jedared, pa dobro odmirite.
Ljubav: Promine koje bi volili donet u vezi neće se dopast drugoj strani, što bi moglo bit uvod u reviziju čitavog niza vaši odluka. Budite pragmatični u svojim nastojanjima da reformišete odnos koji imate.
Zdravlje: Problemi s krvnim sudovima u ovom periodu biće čest problem mnogima rođenim u ovom znaku.

Poso: Odgovornosti koje ste na sebe prihvatili mogu se brzo pokazat ko loša odluka, kojoj niste dorasli, el pak ne možete izać na kraj s istom usled nagomilani obaveza od ranije. U ovom periodu je ključno da napravite akcioni plan kako da izidete u susrit svim izazovima koje ne možete zaobać.
Ljubav: Budete li se osićali zapostavljeno, razmislite koliko ste vi doprineli takom odnosu od strane voljene osobe. Pa na osnovu tog možete potražit odgovore i rišenja.
Zdravlje: Slab imunitet.

Poso: Osićaj da niste na visini zadatka bi se mogo pokazat ko više nametnut nego objektivan. Pokušajte iznać način da se klonite rasprava u kojima bi vaše viđenje bilo prihvaćeno, jel nema naročito dobre izglede. Iako bi lako moglo bit istinito sve što tvrdite.
Ljubav: Korektnost i nivo tolerancije prema manama koje ima vaša voljena osoba, lako se mož pritvorit u širi problem.
Zdravlje: Zdravstvena slika je generalno dobra, ali bi rođeni u trećoj dekadi morali obratit pažnju na nezdrave navike u ishrani.

Poso: Borbenost koju lako i spontano ispoljavate, kogod bi u vašem okruženju mogo upotribit u cilju konflikta u kojem nemate šta dobit, al kogod svakako ima. Klonite se zato ispravljanja „krivi Drina" za koje niste ni odgovorni ni zaduženi.
Ljubav: Buran period vam pridstoji što se veza tiče, mnogi od vas će se nać u novoj. Ukoliko želite sačuvat vezu, moraćete temeljno priispitat na čemu se ona zasniva.
Zdravlje: Dosta dobro.

Poso: Obim posla prid vama neće bit mali, i dobre su šanse da već nije. Odnos prema obavezama kod vas će se u ovom periodu mirit uspihom koji postignete. A uz njega iće i motivacija. Ne tražite dobronamiran savit el pomoć tamo di ga nije bilo ni ranije. Oslonite se na sopstvene snage.
Ljubav: Osićaj zamora održavanjem u životu veze u kojoj sebe sve manje nalazite mogla bi kulminirat upravo u ovom periodu.
Zdravlje: Povišeni pritisak.

Poso: Inicijative koje budete pokušali sprovest u dilo imaće dosta poteškoća od početka do kraja. Najviše zbog zavisti u vašem okruženju, iako se zbog svoje naravi trudite da na to ne gledate objektivno, pripisujuć ljudima pozitivne osobine koje realno nemaju.
Ljubav: Odnosi izmed vas i voljene osobe biće harmonični onoliko koliko pokažete odlučnost da i vaša očekivanja imaje težinu. Iako od svega tog ne bi tribali pravit pogađanje po ugledu na aukciju.
Zdravlje: Generalno dobro, al je rođenima u prvoj dekadi priporučljivo što manje konfliktni situacija.

Poso: Pridani ste u svom radu i postižete zavidne rezultate u uslovima u kojima mnogi ne bi pristali ni počet radit. Međutim, imate želju da iz te situacije izađete, iako vas već gledaje ko čudo koje triba dovika da funkcioniše u datim okolnostima.
Ljubav: Na prikritnici ste u vezi, i dosta stvari će morat da se promini da bi i vaša veza mogla dalje.
Zdravlje: Stres će vam zadavat nevolje.

Poso: Privodeći kraju poslove koji su vam ostali nerišeni, činite dosta koristi i drugima. Ovo bi mogo bit uvod u nametanje obaveza koje vam nisu ni profesionalno bliske ni u opisu dužnosti.
Ljubav: Velika očekivanja koja ste imali pritvaraje se u sve manje radosti. Dolazi vrime za teške odluke.
Zdravlje: Krvni pritisak.

Poso: Pridostoji vam period intenzivne saradnje s ljudima koji dosad nisu pokazali baš zavidno razumivanje za vaše inicijative. Međutim, moraćete poštivat njev položaj u odlučivanju da bi mogli i vi doć u istu poziciju.
Ljubav: Pronađite vrimena za razgovore koji vam nikako nisu prijatni. Od toga će u velikoj miri zavisit budućnost vaše veze.
Zdravlje: Napetost i stres.

Poso: Ideje koje imate čine vam se ostvarive i poželjne, međutim, imajte u vidu da taki poduhvati zahtivaje dobru volju i drugi ljudi. A često je nemaje. Razočaranja imaje potencijal da postanu odlična škula ako iz nji izvučete pouke.
Ljubav: Nesuglasice koje imate u vezi ili braku mogle bi se pogoršat.
Zdravlje: Bolovi u zglobovima.

Poso: Niste zadovoljni načinom na koji se tretira vaš rad, ali nemate ni snage da to jasno i glasno metnete do znanja onima koji ga umanjivaje. Izbigavajte žučne rasprave
Ljubav: Skromnost koju ispoljavate po pitanju emocija mogla bi bit zanimljiva u početku.
Zdravlje: Odsutnost i česta zabrinutost.

T. K. M.

500 dinara

500 dinara

500 dinara

500 dinara

500 dinara

500 dinara

500 dinara

500 dinara

350 dinara

1.500 dinara

Knjige u izdanju Bunjevačkog informativnog centra možte naručit na telefon 024/523-505, po navedenim cinama i nuz poštanske troškove.

Festival bunjevačkog narodnog stvaralaštva

Festival bunjevačkog narodnog stvaralaštva